

Přítomnost

21
nezávislý
týdeňník

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 24. KVĚTNA 1939

ZA K 2.—

Když všechno se mění...

F. PEROUTKA

Promiňte, že nešeptám

MILENA JESENSKÁ

Anglie a Rusko neboli zájmy a ideologie

V. STRNAD

Rozchod armády

JAN FRANK

Gdansko nečasové

JAN ALBERT

Muži pod Prahou

FRED TECHNIK

Reorganisace výboru Národního souručenství. — Politické pozadí anglo-turecké smlouvy. — Význam Cenového úřadu. — Nesnáze v Palestině. — Zemřel vzorný starosta. — Ještě o britsko-rumunské obchodní smlouvě. — Stávka za padesát milionů dolarů. — O té persekuci slovenských studentů. — Zasmějte se s námi! — Stačí být Čechem? — Slovenky odpovídají Slovence. — Odpověď Hlinkovu gardistovi.

ODBORNÍ LÉKAŘI

MUDr. ZDENKA NEDVĚDOVA-NEJEDLA

odb. dětská lékařka, PODOLÍ, PANKRÁČKA 14 (stanice elektr. dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9—10 a 2—4. Tel. 441-77.

MUDr. ANTONÍN NEUMANN

odborný lékař nemocí pohlavních, kožních a kosmetiky
PRAHA II., Na Zbořenci 24 — třetí dům od Karlova náměstí.
Ordinuje celý den. V neděli a ve svátek dopoledne. Tel. 41.728.

Pro plastickou chirurgii Dr. RUDOLF SLUNEČKO

ord. 3—4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. PRAHA II., VO-
DIČKOVA 15. (Hlávkův palác.)

LAZNE VELICHOVKY u Jaroměře

Sezona od 1. března

Revma, dna, ischias, nervosy, ženské choroby
Levné jarní paušály od K 960,- za 3 týdny

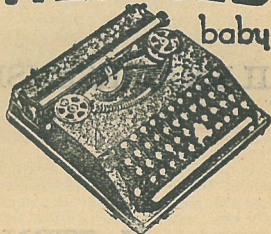
Světovou sensaci

prvního řádu jsou

švýcarské psací stroje

HERMES

baby

s automatem pásky, oboustran-
ným vypínačem okraje a vel-
kou řádkovou pákou, s ele-
gantním kuffíkem

JEN K 1390,-

Zádejte předvedení dalších modelů.

CHOCHOLA A SPOL.,
PRAHA, Václavské n. 23, v pasáži

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A. Tel. 315-28.

Duši Ameriky odhaluje

veliký román MICHAELA FOSTERA

AMERICKÝ SEN

Líčí život tří pokolení, dobu jednoho století amerického života. • Nesmírně živý děj, autorovo barvitě podání, jeho velké umění charakteristiky a hluboké porozumění pro lidské vztahy, to vše vytváří dílo velkých hodnot a při tom knihu, která se čte jedním dechem.

452 stran, brož. 38 K, váz. 48 K.

U všech knihkupců

DRUŽSTEVNÍ PRÁCE

Praha II., Národní 36.

Nové knihy hospodářské, politické atd.

PARANDOWSKI Jan, Král života Oskar
WILDE. 22,5×14,5 cm, 163 stran, brož. K 24.—
váz. K 34.—

ŠTAFL Adolf JUDr., Vylvlastnění nemovitostí.
Odstraňování stavebních a komunikačních
závad v obcích 18,5×12 cm, 163 stran, brož. K 30.—

WIRTH František, Návod ku provádění od-
hadů nemovitostí se zvláštním zřetelem
k odhadům v řízení exekučním. 20,5×12,5
cm, 179 stran, brož. K 30.—
váz. K 42.—

ZISCHKA A., Itálie a svět. 22×14 cm, 285 str.,
váz. K 42.—

Norimberské zákony z 15. září 1935. (Zákon
o říšských vlajkách, zákon o říšském ob-
čanství, zákon na ochranu německé krve
a německé cti a zákon o zdravém manžel-
ství z 18. října 1935.) 18,5×12 cm, 90 stran, brož. K 10.—

Nové uspořádání soudnictví v Protektorátu
Čechy a Morava. Textové vydání české a
německé. 24×16 cm, 41 stran, brož. K 12.—

F. Topič, knihkupecství, Praha I., Národní 11

PŘÍTOMNOST

ukládá starati se pečlivému otci o

BUDOUCNOST

rodiny

Vhodný způsob této péče

životní pojistkou

poradí Vám **Čs. akciová pojišťovna**

Praha II., Spálená 49 — Telefony 544-41-4

OBSAH PŘÍTOMNOSTI Č. 20. F. PEROUTKA: Tvář českého čtenáře — Z. SMETÁČEK: Od Rooseveltova poselství k milánské smlouvě — JAN ALBERT: Londýn a Moskva — EDMOND KONRÁD: Fata morgana potlesku — JIŘÍ SOUMAR: Jaká četba kazi děti — A. MRÁZ: Proč celou stránku sportu? — JOSEF DVOŘÁK: Slovenská kniha a český čtenář — Debata o českém parlamentu — Oč jde mezi Srby a Chorvaty — Pěkný pokrok ve spotřebním družstevnictví — Slovenky odpovídají Slovence

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I. NÁRODNÍ TRÍDA 11.

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok K 100.—, na půl roku K 50.—, na čtvrt roku K 25.—, jednotlivá čísla K 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. • Dohledací pošt. úřad Brno II. • Novinová sazba povolena v Brně ředitelstvím pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa. • Odpovědný redaktor J. Dlabáč.

TISKEM LIDOVÉ TISKÁRNY, BRNO, ČESKÁ 6.

Přítomnost

ROČNÍK XVI

V PRAZE 24. KVĚTNA 1939

ČÍSLO 21

Když všechno se mění...

V úvodníku Der Neue Tag, jímž jsme se zde posledně zabývali, byl vyličen český čtenář jako bytost v podstatě unavená, která nechce nic jiného než klid; marně se proto prý před tímto českým čtenářem bije do bubnu národního pathosu; nevytláká ho to od jeho kamen; skoro byl tu český čtenář vyličen jako člověk, který nemá žádného zájmu o věci veřejné. Řekl jsem, že také my, čeští novináři, jsme povoláni k tomu, abychom pověděli, jak známe českého čtenáře. Po pravdě řečeno, připadá nám hodně jinak, než jak se jevil letmému pohledu německého redaktora.

Je pravda, že po událostech posledního půl druhého roku jsme my všichni čeští lidé trochu unaveni a vyhublí; jistě nevyhledáváme zbytečné vzruchy a senšace; je naprosto správné, že český člověk, který je totožný s českým čtenářem, by potřeboval pro své nervy odpočínutí; dospěl by, abych tak řekl, rád k nějaké definitivě; jako národ měli bychom rádi něco jistého. Zůstal tak vášnivým Čechem, jako dnešní Němec je vášnivým Němcem. Jako každý slušný člen kterékoliv národa na světě staví národní zájem nad osobní klid a pohodlí. Bude-li třeba, vydrží ještě nějakou dobu rozčilování a nebude si stěžovat na útrapy. Skoro bych řekl, jak dopisy čtenářů čtu, že národního pathosu je více v českých čtenářích než v českých redaktorech. Každodenní naše zkušenost jest, že český čtenář na nás dává bedlivý pozor, zda na česká práva nezapomínáme, zda české důstojnosti hájíme, zda nemluvíme s neslušnou ponížeností. Ne, my čeští novináři nepíšeme ve vzduchoprázdném prostoru, my nebyli opuštěni národem, který by toužil zejména po tupém klidu. Jestliže čtenáři se na našem chování něco nelíbí, dovede energicky vymáhat nápravu. Někdy i hrubě a nespravedlivě. Mnohem spíše dostaneme vynadáno, než abychom se potkali s nezájmem o věci veřejné.

Tato kapitola budiž věnována dohovoru českého novináře s českým čtenářem. Rozmýšlel jsem se trochu, mám-li se k tomu přiznati.

Ale konec konců vždy jsem věřil, že jest jaksi nejlépe býka chytit za rohy. Nuže, dostal jsem už dva nebo tři dopisy, které končily tímto ponižujícím způsobem: »Pochopíte zajisté, proč se nepodepíší; člověk, který zradil národ, by byl schopen zradit také mne.« Proč to uveřejňuji? Abych se utekl k českému čtenáři o ochranu před českým čtenářem. Abych požádal rozumné, aby nerozumným mnohé vysvětlili. A abych ukázal, že český čtenář vypadá jinak, než jak vyšlo v Der Neue Tag.

Osobně řeknu jen tolik, že veřejně působící člověk

vždy musí být připraven vydržet nějakou ránu od člověka nerozumného a snést bez velkého rozechvění kritiku od někoho, kdo vyniká tím, že nedovede uvážít okolnosti a kdo pokládá politiku nikoliv za skromné umění možného, jímž jest, nýbrž za stahování modrého s nebe. Vždycky konec konců snášelo se na realistické politiky velké trápení od těch, kteří si nedovedou rozmyslit situaci a kteří, nevidíce si sice na špičku nosu, hrdě se domnívají, že vidí dobře, co se děje, v modré dálce před nimi. Vždycky také ještě se mísili do politiky lidé, jejichž místo by bylo v nějaké plátěné věštecké boudě. O osobní křivdu tedy nejde. Ale o to jde, aby tak nerozumný poměr českého čtenáře k českému novináři byl potlačen hned v začátcích. A aby čtenáři si sami mezi sebou udělali nějaký pořádek, tak, aby se nestávalo, že za článek, za který vám jedni jménem národa děkují, druzí vás prohlašují za zrádce národa.

Nejdříve, jestliže se má dojít k dorozumění, jest ovšem třeba, aby čtenáři si rozvážili novou posici tisku a aby nepokládali za něčí osobní vadu, co samo sebou vyplývá z okolností. Jistě čtenáři cítí správně, že se ve způsobu psaní českých novin za posledních devět měsíců mnoho změnilo. Že leckteré staré názory nejsou propagovány, že mnohá jiná taktika jest doporučována. Že také tón k tomu či onomu se změnil. Kdo se tomu diví, počíná si jako ten, kdo by se divil, že když jede vůz, jede také ten, kdo na něm sedí. Politické zřízení bylo od základů změněno; stará vůdcovská vrstva byla smetena, jak tomu není příkladem; celá střední Evropa vešla do nových poměrů; zkrátka, byli jsme svědky proměny epochální. Avšak někteří lidé, kteří celkem berou na vědomost, že všechno ostatní se pohybuje a mění, diví se, že to noviny nepřechaly beze změny; předpokládají, že v této obecné změně měly české noviny zůstat přesně tím, čím byly a vyjadřovat se přesně tak jako dříve. Většího zázraku zatím nežádají.

Každý novinář, který se stal centrem čtenářské korespondence, zvykl si zajisté na výbuchy hněvu od určité skupiny radikálních frázistů, která už za republiky s ničím nebyla spokojena a která už tehdy vypadala, jako by stenala utrpením pod nedůstojnými poměry. Na to si člověk nakonec zvykne jako na komáry. Horší jest, dostane-li zcela desorientovaný projev od muže zřejmě solidního, a zřejmě s nejlepší vůlí, jehož bolest není dělána.

O tom se tedy novináři se čtenáři musí otevřeně dohodnout: do loňského podzimu panovala u nás svoboda tisku, ničím celkem neomezovaná; tento bývalý stav byl podroben důkladným změnám, jako všechno ostatní, a kdo to neráčil vzít na vědomost, ten ovšem

se všelícemus může nerozumně divit. Výnos o Protektorátu poskytuje Čechům a Moravě autonomii za toho předpokladu, že přizpůsobí svůj život celkovým zájmům Říše. Zajisté se vymáhá, aby i tisk se postavil na tuto základnu. To jest velká změna proti dřívějšímu. Na druhé straně existuje také důkladná proměna vlastní: na místě dřívějšího demokratického českého systému byl nastolen český režim totalitní. A tak novinář v tomto prostoru, jehož duch dříve celkem vlál kde chtěl, jest nyní postaven před nutnost vyrovnati se s těmito dvěma totalitami.

Zkusím povědět, co český čtenář může v této době od svých novin rozumně očekávat a co nikoliv. Základní zásadu však vyslovím již nyní: nepotřebujeme od nikoho rad, jak český tisk zahubit; kdybychom to považovali za ideální stav, sami bychom dovedli na něco přijít; podle našeho názoru, chce-li český tisk nyní pracovat ku prospěchu národa, musí se pevně postavit na legální základnu, již poskytuje výnos o Protektorátu, musí zjišťovati veřejná práva, jež z onoho výnosu buď pocházejí a pak se jich zastávat vším způsobem, třeba odvážným, ukáže-li se potřeba; musí nabádati k tomu, aby řádnou a usilovnou prací byla posilována a udržována ta posice češství, na niž jsme odkázáni, ať se ve světě stane cokoli; musí apelovati na střízlivou českou energii, která nás pozdvihla z nicoty již za vlády rakouské a která naše posice i teď rozumným působením může zachovat, ne na nějaké historické konstelace, které jsou dnes takové a zítra jiné a které, jak přece víme, včera vy-padaly jinak, než jak ve skutečnosti byly; český tisk musí býti nyní především rádcem v práci a v přirozeném působení na té základně, jež nám byla ponechána; nezapomínat, že svítí hvězdy, ale dát pozor, abychom na zemi nezakopli nebo se neprobořili. Musíme uměti v rámci zákonů protektorátních tak pracovat, jako jsme to uměli v rámci zákonů rakouských. Víme, že v devatenáctém století se český národ více povznesl politikou nepolitickou než politickou. Jest mu opakovat tento starý a úctyhodný výkon. Proto český tisk, aby byl vhodným nástrojem tohoto nezbytného a pro všechny případy platného úsilí, se musí chovat jako střízlivý zákonný činitel, ne se tvářit nejdříve romanticky. Musíme nyní pěstovat zejména to, nač dosáhneme. Vše ostatní je nespolehlivá hra historie.

(Dokončení.)

F. Peroutka

poznámky

Reorganisace výboru Národního souručenství

Nový výbor Národního souručenství, který byl v minulém týdnu jmenován státním presidentem, vyznačuje se jistou reorganizací ve prospěch středních a výrobních vrstev, při čemž zastoupení pracujícího lidu, zejména děl-

nictva, zůstává zachováno. Tato reorganisace byla nutná z různých vnitřních důvodů, také proto, že úkol dosavadního výboru byl již skončen. Důležité jest, že se ukázala chvalyhodná pružnost, která potvrzuje, že žádný člen tohoto výboru, zastupujícího v jistém smyslu bývalý parlament, není v něm navždy. Záleží na tom, jak se osvědčí, a na tom, jaká je potřeba dané chvíle. Nyní jde o to, aby se zabránilo všemi silami pokusům o rozvrat v českém národě, který přece právě spontánně ukázal, že mu nejde o žádné strany, ale o myšlenku národa jako pevné jednotky, která musí tím více držeti pohromadě, čím větším nesnázím je vydána. Proto bylo také nutno tuto reorganizaci provést.

Nepatrné skupinky, jež se o tento rozvrat pokoušejí, činí tak z důvodů nepřátelských a nebezpečných českému národu v situaci, v níž se ocitl. Není snadno tomu čelit, ačkoliv český národ by se s nimi dovedl rychle a důkladně vy-pořádat, kdyby měl zcela volné ruce. O tom, že by tyto co do počtu směšně maličké skupinky začínaly svou práci z důvodů národních a ve službách národa, se nedá vůbec mluvit.

Bylo by si přáti, aby říšskoněmecká politická místa, která jsou si vědoma své odpovědnosti, prozkoumala situaci přímo, a sama. Český národ nemá zájmu na zbytečném rozčilování, nechce žádné třenice s německým národem a nechce dělat žádné potíže, ani žádnou opozici. Tomu se také rozumělo na vedoucích říšskoněmeckých místech docela dobře, protože to je společný zájem Říše. Nesmí býti tedy svěřován prostředníkům, zaujatým minulými zájmy, anebo pomstami či prospěchy.

Jde o věc nejen říšského, ale přímo evropského významu, protože osmimilionový národ takové vyspělosti a s takovými politickými zkušenostmi jako je český národ, je povinen hájiti práva, jež mu byla dána formou tak slavnostní, a nemůže připustit, aby uzounké skupinky je rušily.

MOLL

Politické pozadí anglo-turecké smlouvy

Uzavření politicko-vojenské smlouvy mezi Velkou Británií a Tureckem se chystalo ve vši tajnosti již delší čas. V posledních týdnech, kdy zprávy o tom pronikly i do veřejnosti, bylo patrné, že jednání je velmi dobře připraveno a že má významné politické pozadí.

Prohlášení, které ve stejný den učinili o uzavření politicko-vojenské smlouvy mezi Anglií a Tureckem britský ministerský předseda v poslanecké sněmovně v Londýně a turecký předseda vlády v parlamentním zasedání v Ankaře, jsou jen docela stručná. Práví se, že »úmluva je dlouhodobá« a na vysvětlenou se dodává, že »pro případ války ve Středozemním moři se zavazují Velká Británie a Turecko poskytnout si ze všech sil veškerou vzájemnou pomoc«. To je celkem vše, co bylo o věci veřejně smluvními stranami řečeno, ale o jejím významu a mimořádném politickém pozadí svědčí světový ohlas tisku a zejména velká radost, projevovaná tiskem smluvních stran a současně tiskem ruským a francouzským.

Středozemní moře má tři východy a vstupy: Suez, Gibraltar a Dardanelly. První dva jsou nejdůležitější pro Velkou Británii a Francii, protože znamenají pro válečné lodí cestu z Atlantiku do Středozemního moře a pro Anglii spojení přes Suez s Indií, Australií, Indickým a Tichým oceánem. Od té nedávné doby ovšem, co technickému pokroku se zdařilo zvýšit rychlost lodní dopravy tak, že i obeplutí jihoafrického mysu neznamena při dlouhých námořních cestách z Anglie do Indického oceánu větší zdržení než asi tři dny — Suez je vystavěn v písku a lodí nemohou jím tak rychle plouti, protože nárazy lodních šroubů vyvolávají pak zvýšené vlnobíhání, jež vede k sesouvání stěn průplavu — význam Suezu není s hlediska aktivně-vojenského takový, jako před několika lety ještě byl. Pro spojení hlavní země anglického imperia s jeho koloniemi ovšem to platí plně, ale důležitost

Suez jako uzávery (pasivně vojenské) Středozemního moře se tím nikterak nezměnila. Jak Gibraltar, tak Suez je v britských rukou a jsou ovšem také k dispozici Francii.

Vojenský význam Dardanell je poněkud jiného druhu, ale nikterak menší. Kdo drží Dardanelly, může vpouštět válečné loďstvo do ruských vod a usnadnit či znemožnit tak napadení Ruska z jihu; současně může vypouštět ruské válečné loďstvo do Středozemního moře nebo mu v tom zabránit. Pro Rusko znamenají tedy Dardanelly pevnostní vrata k výpadu i k obraně. Už za světové války se ukázalo, že Dardanelly nelze násilím dobýt, a Francouzi i Angličané při pokusu o dobytí vrat pohřbili před nimi krásnou a drahocennou flottu. To bylo tehdy, když Turecko bylo spojencem Německa a Rakousko-Uherska a nepřitelem Ruska a Italie. Dnes se tedy situace mění: Turecko zůstává odpůrcem Italie, avšak dávno již uzavřelo s Ruskem a nyní také s Anglií. Protože Francii neobvykle záleží na obdobném vojensko-politickém spolku s Tureckem, dá se čekat, že Francie postoupí co nejdříve Turecku alexandretský sandžak, o který s ním vedla dlouhý spor, a Turecko vstoupí do aliančního systému britské obklíčovací politiky. Ohlášená turecko-anglická smlouva je k tomu prvním krokem.

Turecko nevládne pouze Dardanellami. Má ještě velký přístav ve Smyrně s velkým obchodním významem a serií velmi dobrých přístavů v Egejském moři na pobřeží Malé Asie. Protože Francie má již několik let smlouvu s Řeckem, která v podstatě znamená vojenskou alianci, je nyní Egejské moře se všemi svými členitými ostrovy a důležitými přístavy v rukou anglo-franko-turecko-ruských. Proto také Velká Británie nabídla v těchto dnech Řecku spojenectví, které Řecko dokumentovalo mobilisací tří ročníků, především námořní pěchoty.

Tim však ještě není určen celý význam Turecka. Tato země, která se rozpadá na část evropskou s plochou asi 24.000 km² a pět miliony obyvatel a na část asijskou s plochou téměř 740.000 km² a 15 miliony obyvatel, je nyní velmi dobře vojensky organizována a má důležité sousedy, kteří v britské politice vždy hráli velkou roli. Se všemi těmito sousedy má Turecko jakési alianční smlouvy. Nejdůležitější úmluvy vojensko-politické má s Iranem (bývalou Persií) a s Afganistánem, jejichž klíčová poloha a zvláštní strategický význam na rusko-indických hranicích hrály již tolikrát zvláštní roli. Podobnou smlouvu má Turecko také s Irakem, který je pod britským vlivem. Ale to není vše. Turecko je členem Balkánské dohody spolu s Rumunskem, Jugoslavií a se svým spojencem Řeckem. Právě teď vyvíjí velké úsilí o získání Bulharska a nabízí se prostředkovat mezi ním a jeho sousedy, aby mu postoupili nějaké části území a tak Bulharsko získali do spolku.

K tomu třeba připočítá naprostou změnu orientace novodobého Turecka k Rusku. Z nepřátelství vyvinulo se přátelství, které již trvá dosti dlouhou řadu let. Turecké vojenské a diplomatické schopnosti se neopírají tedy o zemi co do počtu obyvatel velkou, ale dobře organizovanou a zeměpisně položenou na významném místě, které je těžko ohrozit, ale jež představuje cenný přínos pro každého spojence, který má světově-mocenské cíle.

Zdá se tedy, že tato smlouva mezi Velkou Británií a Tureckem, která má mimořádný význam sama o sobě, souvisí také úzce s novou britskou politikou na Balkáně a může být současně považována za předeheru k chystané smlouvě britsko-ruské. Rozumí se samo sebou, že Francie bude dělat totéž, co dělá Anglie. Proto je právě vyhlášená britsko-turecká smlouva akt, jehož politická důležitost se v dané chvíli jasně ukáže.

Dr. Mořl

Význam Cenového úřadu

Nejvyšší cenový úřad (»NUC«), který byl právě zřízen zvláštním zákonem, má daleko větší význam, než se mu zatím ve veřejnosti přikládá. Obsah jeho pravomoci ovšem je mimořádný, protože je nadán výsadou zasahovat všude a ve všem, kde jde o stanovení cen, s jedinou výjimkou,

tykající se mezd a platů. Do této pravomoci patří také zjišťování zásob všeho druhu a kdekoliv. Myšlenka instituce tohoto druhu není sice u nás nová a do jisté míry se vládní nařízení, které má ovšem povahu zákona, skládá z četných dosud již platných anebo do nedávna ještě platných zákonných předpisů, kde byla řeč o stanovení cen. Představuje tedy po této stránce zákon o NUC souhrn dosavadních předpisů a jejich sjednocení. Ale tyto předpisy jdou leckde již o hodně dále, než dosavadní, a nadto zde vzniká zvláštní aparát s velmi silnou výkonnou mocí.

Ačkoliv NUC není zřizován jako ministerstvo, byl přece jen označen jako instituce postavená při nejmenší na roveň ostatním ministerstvům. Za vzor má obdobnou instituci říšskoněmeckou a také předpisy, které jsou nové, jsou převzaty z tohoto vzoru. Kompetence je tedy obrovská. Ve skutečnosti jde tu teprve o první krok a o první zákon toho druhu. Budou vydány ještě dva podobné zákony, z nichž jeden upraví personální stránku NUC a druhý kompetenci ministerstva vnitra, pokud jde o zásobování obyvatelstva. Bude asi též zřízena zvláštní nová kategorie úředníků s národohospodářským a komerčním vzděláním, do níž budou zařadění jednak převzatí vzdělání důstojníci, jednak úředníci z jiných oborů státní služby, kteří se zabývali cenovými věcmi. Předsedou úřadu byl jmenován sekční šéf ministerstva financí Tománek a dá se předpokládat, že nová instituce začne fungovat velmi brzy, tím spíše, že říšskoněmecké úřady mají zájem na tom, aby i u nás byly v tomto směru věci upraveny jednotlivým způsobem podle německého vzoru.

Již proto lze soudit, že NUC bude se vyznačovat rychlou akcí a užíváním velkého vlivu, který mu byl dán do vínku. Je ovšem nutné, aby se tak dělo se zvláštním ohledem na poněkud odlišné sociálně-hospodářské poměry na českomoravském území a se zvláštním zřetelem k obecným zájmům jeho občanů.

Dr. Skála

Nesnáze v Palestině

Britská vláda se rozhodla rozřešit vleklý spor mezi arabským a židovským obyvatelstvem Palestiny tím způsobem, že připustí napříště jen omezené přistěhovalectví nepalestinských občanů židovského vyznání, případně židovské národnosti tak, aby židé tvořili nejvýše třetinu palestinského obyvatelstva a byli také v tomto poměru účastní v palestinské vládě, která se má ustavit do deseti let jako hlava pak již suverenního státu Palestiny, vázané ovšem zvláštní smlouvou k Anglii. Proto do nejbližších pěti let se povoluje ročně přistěhování jen deseti tisíc židů a k tomu navíc pro persekované židy další kvota ve výši 25 tisíc osob, celkem tedy 75 tisíc židů. Jenom tomuto počtu se povolí legální přístup a usazení v Palestině. Po této době by se směli židé do Palestiny přistěhovávat jen se svolením arabského obyvatelstva.

Dalo se očekávat, že židovstvo celého světa, zatím ohrožené jen v Evropě, ale cítící již nad sebou hrozbu po celém světě, se bouří proti tomuto rozhodnutí, které je právě publikováno v úřední anglické »Bílé knize«. Ve Spojených Státech nařídily židovské organizace jakousi »mobilisaci« za tím účelem, aby byl vykonán tlak na americkou vládu, aby zakročila u britské vlády. V Palestině vypukly dosti vážné nepokoje a vrchní rabin Isaac Herzog, duchovní hlava sionistických židů v Palestině, prohlásil zpravodaji »Times«, že se židé nepodrobí, že toto jednání anglické vlády považují za věrolomnost a za porušení Balfourovy deklarace z r. 1916 o svobodném židovském domově v Palestině. Není pochyby, že tento odpor židů po celém světě bude mít následky, ale sotva asi již podstatně změní rozhodnutí britské vlády, zdá se totiž, že anglické vládě jde nyní velmi mnoho o to, aby si spolehlivěji nějakým činem získala Arabů a vůbec mohamedánský svět.

Pro osvětlení naléhavosti, kterou má pro židy palestinský problém, je možno uvést podle vídeňského vydání »Völkischer Beobachter«, že ze 180.000 židů v bývalém Rakousku emigrovalo až dosud od anšlusu 100.000 židů.

Kromě těchto židů, kteří byli členy náboženských obcí, je v Rakousku ještě asi 120.000 židů, kteří nebyli v žádné náboženské obci. O těch není dat. Nyní nastalo též vystěhovávání židů z Memelu, kde na příklad bylo právě židům nařizováno, že na jednu židovskou osobu nesmí připadnout více než jedny stříbrné hodinky, jedna lžice, jedna vidlička, jeden nůž a určitá menší částka peněz. Při vystěhovávání židů z bývalého československého území, kde žilo asi 150.000 židů, hlásících se k sionismu (dohromady asi 350.000 židů) a při počínajícím útěku židů z Jugoslaviie, odkud se prý již vystěhovalo od března na padesát tisíc zámožných židů, představuje ovšem rozhodnutí britské vlády novou nesnáz. K tomu nutno připočíst, že anglická veřejnost počíná sledovat příliv židů s jistou netrpělivostí a že ve Spojených Státech amerických, kam většina židů se snaží dostat až na emigrantské, či na turistické visum, hrozí nebezpečí, že antisemitismu bude využito jako hesla při nejbližší presidentské kampani proti prezidentu Rooseveltovi, jehož presidentské údobí se skončí v příštím roce na jaře.

Židé svolávají proto do Ženevy na srpen světovou konferenci, které se mají účastnit sionisté z celého světa. Ačkoliv jde o sionistický kongres — má být zahájen 16. srpna — hodlají se ho účastnit i některé židovské organizace těch židů, kteří až dosud byli stoupenci myšlenky assimilace, totiž splynutí s národem, ve kterém žili či ještě žijí. Na celém světě je dnes asi patnáct milionů židů, z nichž tři miliony žijí v Polsku, asi půl milionu v Palestině a přes pět milionů ve Spojených Státech. Při židovském problému ovšem jde také o velké majetkové přesuny, jež jsou nesnadné hlavně proto, že židé nedovedli včas uvěřit nebezpečí, které jim hrozí a obyčejně se nedovedli odhodlat převést své vlivy a majetky alespoň z větší části do rukou národa, v němž žili. Nyní ovšem budou věci tím složitější a jejich obětí tím větší, jak je patrné z nového židovského zákona, který byl již českou vládou přijat a předložen říšskoněmeckým místům ke schválení. Jde nyní o to, aby majetky českých židů byly alespoň nyní převedeny do českých rukou s pokud možná nejmenšími národními ztrátami. Toť se rozumí, že při tom jde o mnoho bolestných věcí, ale situace se vytvořila tak, že nezbyvá, než ji reálně a střízlivě přijmout.

Akce britské vlády ji s obecného hlediska ovšem ještě podstatně zhoršuje, což je tím pozoruhodnější, že Anglie se až dosud vždy chovala k židům velmi blahovonně. Mění-li nyní konservativní strana svou politiku v tomto směru, je to pod tlakem evropských poměrů a zejména pro britské zájmy v mohamedánském světě. *Moll.*

Zemřel vzorný starosta

Dr. František Ulrich, který právě zemřel v osmdesátém roce svého věku, zůstane asi nadlouho zářícím příkladem pro všechny české starosty. Byl to muž, který obětoval lásku k rodnému městu své vynikající schopnosti, které by mu byly jako advokátu zajistily milionové příjmy a skvědou kariéru v kterémkoliv oboru. Je charakteristické, že se stal starostou svého rodného města, Hradce Králové, když mu bylo teprve 36 let. Jakým zázkamem se přihodilo, že tehdy, před celou generací, bylo možné, aby tak mladý člověk dostal do rukou město, jehož význam již tehdy byl značný?

Dr. Ulrich, tenkrát ještě mladý právník, který měl za sebou pěknou knížku básní, jež dokonce stržila i pochvalu Vrchlického, byl člověk příjemný, bystrý a při tom energický a neústupný. První začal provádět praktický regionalismus, první ocenil, co znamená moderní výstavba města. Jakmile byly strženy pevnostní zdi, jež škrtily Hradec Králové, zahájil stavbu školních budov, jež dodnes jsou pomníkem jeho činnosti, která trvala po celou generaci, celých 34 let. Výsledek této práce není třeba popisovat, nejlépe ho ocení každý, kdo se jede do Ulrichova města podívat. Tento muž dovedl prosadit, že stavby veřejných budov byly zadávány mladým architektům, jejichž vkus a schopnosti ihned pochopil.

A tak toto město, na rozdíl od přečetných jiných českých měst, kde se také za miliony stavělo, ale bez plánu a zhusta i nevhledně — viz novou část Kutné Hory na příklad — je dnes nejpěknějším venkovským městem, v němž se příjemně žije každému, byť i předtím ztrávil dlouhá léta ve velkoměstě. O sociálně-hospodářské, estetické, kulturní a

politické stránce této Ulrichovy činnosti jistě není třeba psát. Dovedl také odejít se svého místa, jakmile cítil, že by se jeho funkce stala vzhledem k vysokému věku jen formální poctou, a přijal raději nezvyklý titul »čestného starosty«. Dr. František Ulrich byl opravdu starosta; staral se o své město znamenitě, ze všech svých sil. Není mu třeba stavět pomník, i když se tak stane právem. Věru, jedinečný případ starosty. Páni starostové českých měst: vezměte si tohoto muže za vzor. *Cis*

Ještě o britsko-rumunské obchodní smlouvě

Psali jsme zde již o významu dvou velkých obchodních smluv, které v posledních týdnech uzavřelo Rumunsko, první z nich s Německem, druhou s Velkou Británií. Je sice pravda, že německo-rumunská smlouva je v podstatě dalekosáhlejší a že anglická obchodní misse přijela do Bukurešti pozdě, kdy už tato smlouva byla podepsána. Nyní se však zdá, že Angličané dělají politiku, i obchodní, pomocí svého zlata. Sir Frederic Leith Ross, šéf komerční misse, která nyní objíždí balkánská hlavní města, dal Rumunsku půjčku 5 milionů anglických liber v hotovosti, zařídil výměnu zboží mezi Anglií (spolu s britským imperiem) a Rumunskem tak, aby měnový kurs byl pro Rumunsko příznivý a nadto jednoduše koupil všechny obilní přebytky rumunské a z letošní žně. Uzávěrka zní na 200.000 tun pšenice a může být zvětšena tak, aby všechny případné rumunské přebytky byly vykoupeny anglickými librami. Co se stane ovšem za těchto okolností s německo-rumunskou smlouvou, není zatím ještě dosti jasné, když nadto Francie chce vykoupit všechny petrolejové přebytky Rumunska. Lze očekávat, že Německo do věci zasáhne, protože takto by obchodně-politická ujednání, která dovedla uzavřít tak rychle, nepřinesla předpokládaný rozmach vzájemného obchodu, na kterém i Čechy a Morava v nynějším svém položení mají zájem. *Dr. Jan Skála*

Stávká za padesát milionů dolarů

Ve Spojených Státech amerických stávkovalo po šest neděl téměř půl milionu horníků, kteří na mzdách ztratili asi 50 milionů dolarů. Tato stávká, která se v Evropě neseledovala příliš pozorně, měla přece jen zvláštní politický význam. Nešlo v ní totiž ani o mzdy, ani o zlepšení pracovních podmínek, a přece do ní zasáhl prezident Roosevelt a celé americké veřejné mínění bylo značně rozčleněno.

Tato stávká vypukla, protože ji chtěl Mr. John L. Lewis, předseda odborové organizace dělnické, hlava *Committee for Industrial Organization*, který založil nedávno hornickou organizaci *Progressive Miners' Union*. Tato organizace prohlásila, že jediné ona je oprávněna uzavírat hromadné smlouvy jménem horníků s těžaři a trvala na tom, že uzná žádnou smlouvu, které by byly uzavřeny s organizací Mr. Greena, hlavou *American Federation of Labour*. Když stávká trvala tak dlouho, že dráhy, železárny a elektrárny musily omezit provoz, zasáhl do ní prezident Spojených Států Roosevelt a pomohl silně Lewisovi, který také hlavně díky této pomoci stávkou vyhrál a Greenovu organizaci docela porazil. Velká většina těžařů se poddala, uznala — s odporem ovšem — monopolní postavení organizace Lewisovy a smlouvy s ní uzavřela. Malá část těžařů ještě zápasí, pokud to mohou vydržet. S tímto zbytkem souvisí nepokoje v Kentucky. Nová standardní smlouva, kterou těžaři přijali, uznává tedy jen Lewisovy organizace, tak zv. *C. I. O. (Committee for Industrial Organization)* a Greenovy *F. O. L. (American Federation of Labour)* vyrazuje. Rozumí se ovšem, že Green se asi připravuje k nějaké protiakci, ale toto vše není tak důležité.

Proč prezident Roosevelt se do věci vmísil, souvisí jednak s celou jeho politikou, jednak s blízkými se presidentskými volbami. Rozhodl se podporovat mocnou odborovou dělnickou organizaci a očekává ovšem od ní podporu při presidentské kampani, k níž dojde koncem roku a na jaře. Nebyla proto tato příhoda nevýznamná a svědčí asi o tom, že Roosevelt bude po třetí kandidovat. Dosud od dob Washingtonových sice nebyl nikdo třikrát prezidentem, ale není zákona, který to zakazuje. Prořokovat výsledek voleb je ovšem vzhledem k americkým poměrům naprosto nemožné. Vůdce opozice a pravděpo-

dobný protikandidát Rooseveltův, predstaviteľ republikánskej strany, guvernér Landon, však nedávno prohlásil, že ve všetech zahraničnej politiky je v celku s Rooseveltom zajedno.

Cis

O té persekucii slovenských študentů

»Čo je to za demokracia, kde desiatky študentov nemohlo dokončiť štúdiá preto, lebo si zaspievali pieseň „Slováci sme od rodu“...«

Konšt. Čulen v »Slovák« 11. V. 1939,

O bratislavské univerzite Komenského se namluvilo a napsalo za krátkou dobu jejího trvání mnoho pravd, nepravd i polopravd, jež historie jednou, doufejme, spravedlivě rozliší a zhodnotí. Dnes je už z technických příčin nemožné provést poctivou diskusi o tom, zda čeští profesori měli či neměli na mysli prospěch slovenského kulturního života, zda vhodně či nevhodně užívali (ne všichni) češtiny v přednáškách, zda se starali o slovenský dorost vědecký atd. Stejně nevhodné je přití se o to, pokud bylo odůvodněno, že autonomní a potom samostatné Slovensko dalo Praze k dispozici velkou většinu českých profesorů z titulu křivd páchaných na slovenském národě a že nedávno policejné rozpustilo i Učenou Společnost Šafaříkovu.

Ukázané mlčení, jímž pomíjel český tisk po celé měsíce všechny výtky (eufemisticky řečeno), kterými zahrnovali Čechy vůdcové nového Slovenska, bylo i podle mého soudu nejrozumnější a nejčestnější odpovědí. Ponechám však bude třeba, s rostoucím vyjasňováním vývoje věcí na Slovensku, mluvit, pokud to poměry dovolují, aspoň tam, kde mlčení by znamenalo stát se spoluvinníkem. Hořejší citát z amerického dopisu Čulenova je z toho počtu frází, jimiž byl a patrně má být i v budoucnosti otravován poměr mezi Čechy a Slováky. Je dost pravděpodobné, že pan K. Čulen vydatně užívá jmenovaného argumentu v obrané nového Slovenska proti americkým krajanům, citlivým k pojmu svobody. Kdybychom nebyli čítali v »Slovák« a v »Slovenské pravdě« články o krveprolití při studentských demonstracích v Bratislavě na podzim 1937, o studentském Alcazaru, o žalářování študentů, nemluvě o jiných fantastických zprávách v tisku slovenském, německém, polském, maďarském a italském, kdybychom nebyli slyšeli po říjnovém převratu o krvavém režimu na universitě a pod., mohli bychom Čulenovu otázku bagatelisovat. Takto však budíž dovoleno jednomu z posledních děkanů a členů akademického senátu university Komenského konstatovat podle pravdy, že za celý rok 1937/38, rok studentských demonstrací a příprav na říjen 1938, resp. březen 1939, nebyl ani jedinému slovenskému posluchači university Komenského zkriven, tak říkajíc, vlas na hlavě.

Žádný posluchač nebyl vyloučen, nikomu tedy nebylo zabráněno pokračovat v studiích, event. je dokončit. Žádnému posluchači nebylo odňato stipendium, ba oni osvobozeni od kolejného, k čemuž stačí škrtnutí pera. Jediný absolvent práv, jenž složil těsně před prázdninami poslední rigorosum (úspěšně, ač byl oslavovaný a ovšem »persekovaný« vůdce odboje), byl promován z důvodů disciplinárních až po prázdninách. Je nyní, tuším, generálním tajemníkem Hlinkovy strany. Kde vzala protičeská agitace celé desítky študentů, kteří nemohli dokončit studia a patrně i jinak trpěli, je opravdu záhadou. Je ovšem pravda, že při podzimních demonstracích r. 1937, vedených pod heslem »na Slovensku po slovensky«, předvedla policie několik posluchačů a oznámila jejich jména rektorátu. Jím všem bylo automaticky oznámeno podle universitních předpisů, že se jim »zastavuje vydání absolutoria« (dokud nebude jejich věc disciplinárně vybavena). Je to běžné formální opatření, směřující k tomu, aby obviněný neodešel z obavy před trestem na jinou vysokou školu, opatření, jež nemělo v žádném z daných případů praktického významu. Ostatně přišla zanedlouho politická amnestie a s ní i amnestie universitní. A tak, byla-li snad některému z postižených na některé fakultě odložena nějaká zkouška, nemohl tento odklad trvat déle než několik neděl. Sám o žádném takovém případě nevím. Historie se potom opakovala namnoze s týmiž účastníky, takřka bez výjimky obyvateli katolického internátu Svoradova, když rušili velkou Hodžovu manifestaci svatodušní. Prakticky se nestalo zase nikomu nic

a nic se nestalo ani funkcionářům spolku filosofů a mediků, kteří podepsali a podali jakousi divokou resoluci.

Opakuji, že nebyl žádný z posluchačů zbaven ani stipendia ani osvobození od kolejného, o jakékoli jiné persekuci ani nemluvě, zejména ne o persekuci při zkouškách. Znám naopak českého profesora — také ovšem cejchovaného »nepřítele Slováků« —, který šetřil v úzkostlivé péči o nestrannost a v tolstojovské víře v dobro »persekovovaných« víc, než měl podle jejich skutečných vědomostí. Nekonstatuji úplnou beztrestnost studentských demonstrantů (z nichž ostatně velká většina netušila nebo nevěřila, oč vskutku jde) jako něčí zásluhu nebo zvláštní českou ctnost. Mínění o tomto postupu mohou být rozličná a pak, proč to nepřiznat, uplatnily se tu také vlivy mimouniversitní. Zaznamenávám pouze fakta, v jejichž světle se legenda o persekuci autonomistických posluchačů v Bratislavě rozplývá.

Nebylo zkrátka studentských martyřů na universitě Komenského. Bylo ovšem trochu vyšetřování, trochu nepřijemnosti na policii, s nimiž neměla universita co dělat. Snad se někdo z profesorů na některého posluchače mrzutě ztvářil a řekl mu nevlidné slovo. Sám jsem se tím provinil, když mi zástupci fakultního spolku oznámili, že výbor odmítl navrhnouti čestné členství M. Hodžovi k 60. narozeninám (tomuto stálému příznivci a ochránci slovenských študentů, i těch »persekovovaných«, protože prý spisem »Československý rozkol« potupil památku Štúrova. Dva čelní funkcionáři tohoto spolku byli potom na konci studijního roku postižení vyšetřovací vazbou — ovšem ne pro svou činnost universitní, nýbrž jen proto, že podnikli individuální akci protizidovskou a se dostali do brachiálního konfliktu s policií.

Bude-li tedy slovenská vláda udělovati, jak bylo před časem ohlášeno, čestné odznaky těm, kteří trpěli za starého režimu, nemohl bych jí doporučit pro toto vyznamenání nikoho z posluchačů bratislavské university. Nechť tím popírá, že si slovenští katolíci študenti, ubytovaní v Svoradově, získali díky cílevědomému vedení značnou zásluhu o samostatné Slovensko. Titul martyra si však nevysloužil nikdo z nich, aspoň ne na Komenského universitě.

Ba musím poznamenati, aniž bych se chtěl dopustiti denunciac, že ani slovenští študenti, usměrňovaní Svoradovem, neměli tušení, že cílem cesty, kterou jsou vedeni, je 14. březen. Jakoukoli narážku v tom smyslu odmítali i nejradikálnější z nich s rozhořčením, myslím, zcela upřímným. Vztah slovenských študentů k českým profesorům byl takřka bez výjimky kladný, ba často přátelsky srdečný. Když měli posluchači po říjnovém převratu dokazati manifestacním odchodem z přednášek potřebu odstranění českých profesorů, »provinivších se na slovenském národě«, fungovaly sice neviditelná režie a tisková služba navenek bezvadně, ale nikdo z odsouzených profesorů nespátřil s v ý c h posluchačů. Místo nich kontrolovali vchod do poslucháren a zasedali v lavicích lidé neznámých tváří. Od skutečných našich posluchačů (laických i řeholních!) dostávalo se nám dojemných projevů přichylnosti. V některých případech bylo mezi posluchači hotové pobouření pro odstranění oblíbeného učitele. Na slovenské studentsstvo, nebo aspoň na jeho převážnou většinu nemohou bývali profesori university Komenského vzpomínati jinak než se sympatiemi, jímž nové hranice nejsou a nebudou překážkou.

Jaroslav Ludvíkovský

Zasmějte se s námi!

Tvrdí se, že je na světě celkem 400 vtípů, které se v různých obměnách, úpravách a s aktualizujícími apreturami omílají do nekonečna na posledních stránkách humoru v týdenících, mezi textem deníků nebo ve zvláštních listech, věnovaných výlučně tak zvanému humoru. Přínos opravdového vtipu se vítá s takovým nadšením ve světě humoristů asi jako objev nového prvku mezi chemiky a přece se zpravidla dodatečně zjistí, že »nový« vtip otiskly v roce 1859 »Fliegende« nebo před šedesáti lety naše »Humory«. Zdá se, že lidská fantazie se po této stránce vyčerpala dříve než zásoby uhlí nebo nafty. Jsou ovšem pesimisté, kteří zmíněný počet čtyři sta považují za značně přemrštěný a odhadují »Witzschatz« mnohem skromněji, a sledujeme-li jen očima laika stále se opakující vtípy o klokanních vacích, tatíčcích, hrajičích si se stavebnicemi darovanými dětem, či dokonce

o nesmrtelných profesorských deštnících, jsme věru ochotni se přihlásiti pod prapory střizlivých pesimistů. Ježto úpadek respektive impotence vtípu nemá dalších škodlivých následků na vývoj národa ani lidstva, a to ani po stránce kulturní ani zdravotní, či dokonce hospodářské, konstatujeme to prostě a nepříčinujeme poznánek, vyjadřujících lítost nad tragedií vtípu nebo dávajících dobré rady v podobě jakýchkoli hormonů, jež by oživily tvůrčí schopnost našich i světových anekdotistů. Smířili jsme se s tím, že budeme již stále jen čísti a slyšet staré vtípy, a budeme si nanejvýš všimati, podívovali nebo snad i smáti jejich nové verze, přízpusobení a hlavně omlazujícímu emailu, který zakrývá nelitostné vrásky starobylosti. Není nových myšlenek, jen se staré opakují a předělávají. Je to obdobné jako u módy.

Jednou po letech budou naši potomci čísti s údivem naše vtípy a budou nás podezíratí, že jsme se jim snad i smáli. To by nás konečně nemuselo bolet. Horší však je pomyšlení, že si oni lidé z příštího tisíciletí učiní o svých ctihodných předcích představu jako o surových cynicích, jimž je smrt něco tak všedního jako denní jídlo, o níž lze vtípkovat jako o přesolené polévce nebo spálených buchách. Zde aspoň dvě ukázky. První je trochu starší: **D o s t a v e n í ě k o v e Š p a n ě l s k u .** — Seňore, neviděl jste tu mladého muže s kytarou? Smluvili jsme si schůzku u vaší trafiky. — Viděl, krásná seňorito. Stál tu ještě před leteckým útokem, ale zbyl z něho jenom tamhleten mastný flek.

Druhá je nejnovějšího ražení: **U K a n i b a l ů :** — Proč pak náš náčelník odfukuje ve spaní bublinky? — Ale to je od toho, že měl k obědu agenta s mejdlem.

Oba »vtípy« jsou citovány z paměti, proto souhlasí s originály, jež byly otištěny v českém časopise, ne snad doslova, nýbrž jen obsahem, ale jistě stačí i tak.

Je sice pravda, že »moderní doba« se svými nezbytnými přídávky moderností, jako je válka, atentáty, sebevraždy, poliční, silniční, letecká, tovární i jiná neštěstí, odnaučila nás důkladně přecitlivělosti a slabosti »in puncto mortis«, ale přece jen z nás neudělala takové surovce, aby nám násilná smrt měla být námětem »fóru«, za nějž autor dostane pět až deset korun. Řčení o »majestátu smrti« je hodně otřepané, přes to však zůstává stále pravdivé. I před mrtvým nepřitelem skláníme hlavu a dělali někdo vtípy na smrt a mrtvé, páse násilí na své lidské přirozenosti. Stačí, že si »ulejváme« z choromyslných, koktavých, hrbatých, šilhavých, hluchých a jiných jim podobných nešťastníků, mrtvé je však nechati na pokoji. Kdybych byl členem zákonodárského sboru, učinil bych návrh, aby každý vtíp na mrtvé byl trestán. Takto jen musíme apelovati na vtípkáře slovem i kresbou, aby nás ušetřili podobných nevkusností a namatovali zásady: *De mortuis...* Š & K

politika

Milena Jesenská:

Promiňte, že nešeptám

Stalo se u nás zvykem šeptati, místo mluvití nahlas. Lidé tlumí hlas, chtějí-li vyjádřiti svoje názory a naděje. Není skoro člověka, který by něco »naprosto jistěho« nevěděl. Jeden ví, že Rusko dalo tajný návrh Anglii? Druhý, že Francie donutila Rusko, aby...? Třetí, že dne 15. července bude zabráno Maďarsko? Čtvrtý, že sedmého září vypukne válka? Pátý, že je veliké napětí mezi Itálií a Německem? Šestý, že jsou nejlepšími přáteli? Každý to ví docela jistě a nepochybně. Jedna fantastická zpráva stihá druhou. Jedno romantické proroctví předstihuje druhé. Zůstanou-li dva lidé o samotě, začínají šeptat. A šepot mnoha lidí není už šepotem, nýbrž hlasitou sykavkou. Jeho bzučivý tón doléhá i k Němcům a dotýká se nepřijemně jejich ucha. Nerozumějící, co šeptáme, představují si to pouze. A nechápající, proč vlastně šeptáme, stávají se podrážděnými. Hledají i v našich hlasitých a samo-

zřejmých projevech cosi šeptaného, symbolického a hovoří o falešném patosu.

Někdy na počátku druhé polovice března napsaly o nás německé noviny asi toto: chápeme, že nás Češi vítají chladně. Není to ani jinak možné. Vztah mezi námi musí se vyvinout a je zapotřebí, abychom měli trpělivost s lidem, který v poslední době tolik zkusil. Od 15. března uplynuly dva měsíce a mezi Němci se snad jeví známky netrpělivosti. Domnívají se, že naše intenzivní národní cítění, dnes tak soustředěné a mocné, vyjadřuje něco, co bychom měli tajiti. Z úst muže, který je Němec, slyšíme, že jsme falešně patetičtí: klademe-li kytičky k sochám svých velikých představitelů a pohřbíváme-li své slavné dojatěji a okázaleji, než jsme činili dříve.

Domníváme se, že právě Němec pochopí, co národu a jeho posílení znamená patos. Mohu říci, že mi je toho našeho patosu málo. Jsme národ tak skromný a nepatetický, že je třeba pěstiti patos mezi námi, jako je třeba budovati všechny pilíře národního cítění. Máme tak pranepatný smysl pro patos a tak vyslovený stud před patetickým slovem, že je nám vždycky bližší krvavý, bolestný a ve svém pojetí velkorysý vtíp, než patos. Právě této vlastnosti jsem se nejvíce obávala. Ačkoli miluji český smysl pro humor, jsou dny, kdy je dobře, aby bylo humoru méně, než více. Nejlepší vtípy a nejhlubší, mají, jak známo židé. Z rozedranosti bídného osudu pramení vtíp, který přetéká krví. Jsou vtípy mezi českým lidem, které se podobají svou filosofickou hloubkou a beznadějnou ironií židovským. Nemohu se smát, když je slyším, třebaže je shledávám úžasné. Neprála bych svému národu této mentální a osudové rozeklanosti, která je tak úrodná pro skeptickou ironii. Když jsem viděla sněženky u hrobu Neznamého vojína, u sv. Václava, u Husa, když jsem viděla Máchův pohřeb a pietní vzpomínky na Smetanovu smrt, věděla jsem: to je zdravé, jasné a správné. Kdo dovede udělat vtíp, i sebe vznešenější, jedná jako člověk, který něco od sebe odhání a něco zlehčuje. Kdo dovede klást květiny a nebojí se patetických slov, váží v nitru váhu svého úkolu. Nemáme dnes větší úkol, než je naše národní svébytnost, a nacházíme-li nový patos vůči tomuto úkolu, je vidět, že nám ten úkol dnes leží na srdci právě tak, jako Němcům jejich. A protože je v zájmu obou národů, aby stáli proti sobě jako přímí a čestní sousedi, nevím, proč by tento vroucí, vznešený, zdravý a krásný český patos měl být zlehčován.

»...es gilt ja gerade Verständnis dafür zu wecken, dass es nie mehr eine kämpferische Sendung des tschechischen Volkes geben wird...« napsal pan Wannemacher, šéfredaktor »Der Neue Tag«. Pan redaktor Wannemacher žije už dlouho mezi námi. Jako dlouholetý redaktor »Prager Tagblattu«, jako šéfredaktor »Zeitu« napřed v Praze, potom — v napjatých dnech — v Liberci — poznal Čechy jistě velmi důkladně. V jeho článku je mezi řádky šepetem odpověděno na to, o čem se pan redaktor Wannemacher domnívá, že šeptáme my. Dvojnásobný šepot jasnosti nepřidá a buď mi dovoleno nešeptati.

Je pravda, že celý český národ stojí jednak beze zbraně a bez vojáků a jednak v nové situaci, kdy mu nebude bojovati s puškou v ruce. To všichni víme. Přes to však považuji za mylné domnívati se, že český národ nebude už nikdy bojovati. Naopak, mně se zdá, že český národ právě bojovati začíná. Což nebojuje sadať, aby vychoval pevné a zdravé stromy? Což nebojuje učitel, aby vychoval bystré a duševně schopné

děti? Což nebojuje novinář, aby vybuodoval pevný styk s čtenáři? Což nebojuje spisovatel, hudebník, aby sdělil svoji myšlenku? Což nebojuje vůdce národa, aby scelil svůj národ a dal mu odvalu znát se ku své věci? Což se bojuje pouze kulometry? Nebojoval vůdce německého národa s holými dlaněmi a pouhou myšlenkou a slovem, když vyváděl německý národ ze stavu roztržitého ve stav jednotný? Není myšlenka zbraň, která předčí ostrost a hrozivost všech zbraní? A není národní myšlenka naše právě tak únosná jako národní myšlenka kteréhokoli národa?

Pravda, bojuje jen ten, kdo se cítí ohrožen. My Češi chceme věřit, že nemáme příčiny, cítit se ohroženi, poněvadž máme slib a slovo, které nám zaručuje národní autonomii a svébytnost. Není však malý národ vždycky ohrožen, jako je ohrožena věc útlá a křehká ve vichřici života? Nemusíme více než kdy jindy bojovati právě o to, aby útlý a křehký život našeho národa zapustil kořeny nehlubší? A nemusíme bojovat právě proto, že nemáme už, jako jsme měli dříve, zbraní? Ve své řeči řekl německý vůdce a říšský kancléř několik slov o Čechách. Nazval je statečným národem. Poslouchajíc tato slova, byla jsem si vědoma, že chtějí být vlídná. Právě tak jsem si byla vědoma, že jsme si jich plně nezasloužili. Byli jsme odhodlaným národem. Ku statečnosti nám nebyla dána příležitost. Teprve budoucí měsíce a léta ukáží, jsme-li statečný národ. V našem případě to znamená toto: dovedeme-li udržet svůj národní výraz a svoji národní hrdost přes to, že jsme jako ostrov omýváni příbojem a mocnými vlnami národu jiného.

K věcem, které se horlivě šeptají, patří pověsti o tom, co o nás mluví a soudí cizina. Nevím, je-li mezi námi člověk, který by po událostech minulého roku kladl velkou váhu na to, co o nás soudí Francie. Nemyslím, že by se našel mezi námi člověk, který by nebyl přemýšlel o tom, proč se vlastně na světě uzavírají smlouvy. Pochybují, že by nějaké sliby nebo smlouvy mohly kdykoli v budoucnosti uspatí srdce českého lidu v bezpečí. Domnívá-li se cizina, že jsme výteční lidé a našli-li se lidé, kteří cítí potřebu ji o tom přesvědčovat, je to pro pocity člověka, který prožil poslední rok, asi tak důležité, jako propagace cestovního ruchu a našich lázní. Jisto je, že je třeba, abychom dokázali především sobě a potom německému národu, že jsme výteční lidé. Jisto je, že náš budoucí život je třeba vybudovat na tom, jak se nám toto podaří. Je tedy jedna cesta — a to je zřejmě cesta celé střední Evropy — hledat takový poměr k německému národu, který by dovolil upravit vzájemné spoluzítí.

Nedovedu se zbavit dojmu, že to záleží víc na Němečích, než na Čechách. Ve skutečnosti jsou Češi ta strana, která vyčkává. Prosím, nedivte se: člověk, který dostane třikrát ránu — a to hned z několika různých stran — čeká chvíli, co se bude dít, než si oddychne. Potřebuje trochu času, než uvěří, že už ho žádná další rána nečeká. Snad se i v duchu hotoví na obranu proti nové ráně. Shledává se v docela nové situaci, je třeba, aby se po ní rozhlédl. Reálně se smiřuje s touto situací a to velmi nepateticky — ale začíná si v zápatí budovat situaci novou se vším patosem, na který má právo: shledává kořeny své národní existence, jeho duchovní znaky, jeho sebevědomí a výraznost. Šeptá-li při tom, tedy proto, že po posledním roku mimoděk cítí obavy při každém slově a při každém kroku. Je-li naším úkolem smířiti se se skutečností, je úkolem Němců rozptýliti naše obavy. To ovšem není věc, která může uzrát ve dvou měsících. To je naopak věc, která bude a musí zrát a krystalisovat dlouho. Pokud je na nás: přestaňte šeptat a mluvte nahlas. Není čeho se bát.

V. Strnad:

Anglie a Rusko neboli zájmy a ideologie

Je patrně málo lidí na světě, ke kterým by britský ministerský předseda Chamberlain pociťoval větší antipatii, než k starému šedovlasému Walesanovi, k jeho temperamentu a ostrovtipu. Lloyd George už dávno patří k největším Chamberlainovým odpůrcům. Ale zdálo by se, že v poslední době, kdy Chamberlain zahájil politiku, která byla v Berlíně a v Římě označena za politiku obkličování, by se jejich nepřátelství mělo mírnit, neboť Lloyd George už odedávna byl jedním z nejnemířitelnějších odpůrců Německa v Anglii. Jiní Chamberlainovi odpůrci z řad jeho vlastní strany už se s ním smířili a okázale podporují jeho novou protiněmeckou politiku. Eden, Churchill, Duff Cooper — lidé, které říšský kancléř už několik dní po Mnichově nazval největšími válečnými štváči — snaží se nyní nezmeškat žádné příležitosti, aby si hlasitě pochvalovali Chamberlaina. Jen starý liberál Lloyd George zůstal neoblomný. Nepřestává obviňovat Chamberlaina z kličkování, neupřímnosti, polovičatosti a neschopnosti. A je třeba říci, že s hlediska důsledné protiněmecké obkličovací politiky, kterou zastupuje, má Lloyd George pravdu. Poslechněme, jakými slovy charakterisoval Chamberlainem honosně provozovanou politiku »budování fronty proti útočníkovi« ve své řeči ve sněmovně 8. května.

»Žádám sněmovnu, aby se vši vážností uvažovala o tom, co se stane, vypukne-li válka zítra. Budeme mít Francii s výbornou armádou, připravenou, výtečně vycvičenou, dobře vyzbrojenou, skvěle vedenou. Nechci zlehčovat Polsko. ale nikdo nemůže tvrdit, že má právě tak dobrou armádu jako Francie. Jeho výzbroj se zdaleka nevyrovná francouzské. To je vše, co budeme mít. Pochybují, zda budeme moci poslat na pevninu stejnou sílu jako v roce 1914, když uvážíme rezervy, které budeme musít mít doma. Na druhé straně je obrovská armáda Německa a armáda Itálie, které podle všech zpráv jsou dvakrát silnější, než byly roku 1915. Jsou početnější, disciplinovanější, lépe vycvičené, jsou zkušenější a mají lepší výzbroj. Nyní Německo a Itálie oznámily vytvoření vojenského spolku. Konají se už porady jejich generálních štábů. Mají už své plány.

Španělsko se připojilo k ose. Počet mužstva a množství Německa a Itálie jsou dvakrát větší než počet, který Francie a Polsko a my můžeme poslat do pole.

I kdyby Španělsko nevystoupilo aktivně, najde se ve Francii ministr, který se odváží považovat je za přítele nebo alespoň za neutrála? Najde se francouzský generál, který by při rozdělování sil nevzal v úvahu, že za Pyrenejemi je možný nepřítel? Francie bude musít bránit italskou hranici a udržovat značné síly na svém jižním křídle, a co bude mít k provedení útoku na Německo k podpoře Polska?

Bez Ruska jsou naše záruky Polsku, Rumunsku a Řecku nejneodpovědnějšími závazky, které kdy na sebe vzala nějaká země. Jsou to sliby, které nemohou být splněny, když je takový nepoměr mezi silami nahromaděnými na druhé straně a silami, které můžeme v tomto okamžiku nasadit my. Co jsme nabídlí? Vyrábět více zbraní, 200.000 nováčků v pomalých skupinách 50.000? Je to šilenství!

Žádám ministra války, aby řekl sněmovně, zda generální štáb radil vládě před převzetím těchto závazků, že tyto závazky jsou správné, jsou opravdu proveditelné a že je tu alespoň nejnepatrnější šance k vydobytí vítězství. Učinil-li to generální štáb, pak musí být propuštěn z válečného ministerstva a uzavřen v útulku pro náměsíčníky. Vždyt jsme bez Ruska naprosto nemožní!

Japonsko prý prohlásilo, že nebude zasahovat do Evropy

a že nepošle síly na pomoc ose. Lidé, kterým myšlení způsobuje velké těžkosti, propukli proto ve velký jásot. A Japonci zatím vnikají ze severu jako oštěp blíž a blíž našim hranicím. Mají za sebou už asi 2000 mil vstříc k hranicím Indie. V posledním údobí války jsme dostali posilu milion mužů z Indie. Jak teď vyplníme mezery, vzniklé odpadnutím Ruska a Japonska, s nepřítelem pohybujícím se k našim hranicím? Je to největší nebezpečí, které kdy ohrožovalo naši říši na východě!...

Potřebujeme Rusko, ale vláda si Ruska nepřeje! Bude-li povolání, abychom plnili své závazky, snad za několik dní, snad za několik týdnů, budeme mít před sebou dvě alternativy: připravit se na katastrofu, anebo se vyhnout plnění závazků — jak jsme to už udělali dříve. Proč tedy toto otálení, když každým okamžikem může udeřit hodina? Proč váháme? Proč zahálíme? Proč tlacháme, jako bychom byli na trhu, když nebezpečí je tak naléhavé? Vláda však lelkuje. Lelkovala s vybudováním letectva a se zbrojením. Lelkovala se zřízením ministerstva koordinace válečných příprav, ačkoliv jeho zřízení bylo základní částí velkého ozbrojovacího plánu. Tři roky lelkovala vláda, než toto ministerstvo zřídila. Nyní lelkuje s Ruskem a neposlouchá hlasů zkušených mužů, kteří jí loyálně podporují při plnění ozbrojovacího programu!«

Nikdo z vládních lavic neodpověděl Lloyd Georgeovi na jeho filipiku. Jen Sir R. Keyes, konzervatívec, nazval jeho řeč smutným divadlem a nejnebezpečnějším projevem kdykoliv proneseným v britské sněmovně. Neboť v hloubi své duše vědí všichni členové vlády Jeho britského veličenstva, že Lloyd George má pravdu, jestliže se Anglie dala na cestu tvoření koalice proti ose; bez Ruska, ať už o jeho armádě nebo o jeho vnitřní síle si myslí kdo chce co chce, není pomýšlení na nějakou válku proti ose.

Kdyby vypukla válka pro polskou neústupnost v otázce Gdanská a koridoru, a kdyby při tom Rusko zůstalo mimo bojiště, byl by výsledek pro protiněmeckou koalici pravděpodobně už v prvních týdnech žalostný. Francie by musila rozdělit své síly na trojí hranice, její spojení s její koloniální říší a tudíž příliv koloniálních vojsk by bylo ohroženo, ne-li zcela podvázáno. Anglie by mohla poslat na pevninu jen zcela nepatrné množství špatně vycvičených vojáků. A co by mohlo Polsko postavit samo proti těžkému beranu německé branné moci, chráněnému ze západu systémem velkých opevnění od holandské až k švýcarské hranici? Jeden švýcarský list, »Neue Basler Zeitung«, domnívá se, že Polsko může povolát do zbraně 3,600.000 mužů, ale v prvních dnech války pouze milion vojáků. Pokud jde o technickou výzbroj, má prý Polsko 12.000 kulometů, 100 těžkých baterií, 350 lehkých a asi 800 bojových letadel. Srovnáme tyto číslíce s těmi, které ohlásil říšský kancléř, když vypočítával, co všechno zabavila říšská branná moc na území bývalé československé republiky! A to ještě mělo někdejší Československo linii mohutných opevnění, kdežto ještě nikdo neslyšel nic o nějakých zvláštních opevněních na polské západní hranici!

Nejde ovšem jen o převahu na souši a ve vzduchu. I na moři, kde převaha Anglie a Francie zdá se být zřejmou, není to tak jednoduché. Zkušenosti světové války dokázaly, že o nějakém vylodění anglické armády v německých přístavech nemůže být ani řeči, když tyto přístavy jsou hájeny vlastním loďstvem a pobřežní obranou. Převaha na moři může mít jenom význam při organizování námořní blokády pro vyhladovění odpůrce a znemožnění jeho zásobování surovinami. Ale blokáda — a právě v blokádě se ve světové

válce uplatnila britská námořní moc — předpokládá válku trvající delší dobu a může se projevit teprve po delší době, neboť pro první válečnou dobu má každý stát své nahromaděné zásoby. Všechno však svědčí o tom, že strategie států osy právě záleží na válce bleskové, na rychlé převaze, na strašné ráně, vedené všemi silami a nenechávající odpůrce času, aby se vzpamatoval.

Když se Itálie v roce 1915 rozhodovala, ke které z válčících stran má přistoupit — nároky měla vůči Rakousku i vůči Francii — hrála velký význam v jejím konečném rozhodnutí přítomnost anglického středozemního loďstva u jejích neopevněných břehů. Námořní strategická poloha Itálie je totiž velmi nevýhodná. Proti anglickému loďstvu byla tehdy Itálie bezbranná. Nyní značně dohonila to, co zmeškala tehdy. Obsazení Albanie uzavřelo Jaderské moře a zabezpečilo celou východní polovinu Itálie proti útoku z moře. Jižní část Itálie téměř nemá průmyslových měst a je kromě toho rovněž chráněna opevněními na Sicílii. Zbývá tedy západní část Itálie od Janova do Neapole, která má obrovský význam pro italskou obranu. Itálie sice vybuďovala velkou a silnou námořní moc a pobřežní obranu — ale proti spojenému anglo-francouzskému loďstvu je tu zřejmě v nevýhodě. Dokud existovala anglo-německá námořní smlouva, která stanovila velikost německého loďstva na 35 procent loďstva anglického, a která vlastně znamenala, že Anglie a Německo nehodlají spolu válčit, mohla se Itálie obávat útoku na svou nejdůležitější průmyslovou oblast. Nyní, když tato smlouva už neplatí, musí Anglie vázat v Severním moři nejméně 50 procent svého loďstva nebo ještě více, zesílí-li Německo svou námořní moc, nemá-li se obávat německého útoku na své přístavy. Ale Anglie má obrovskou říši, pro kterou sotva stačí zbývajících 50 procent loďstva — ještě je nebezpečí japonského útoku na Austrálii nebo Singapur. Když si ještě uvědomíme nebezpečí, které číhá na Anglii u Gibraltaru, jenž je zranitelný se souše, a u Suez, bude nám jasno, že v případné válce by se mohlo snadno stát, že by Anglie musila odvolat své středomořské loďstvo jinam a Itálie by měla proti sobě jen loďstvo francouzské, jemuž, pokud jde o množství, o tonáž a výzbroj, se italské loďstvo vyrovná už dnes.

Jestliže tedy Anglie opravdu miní vážně svůj plán vybudování »fronty proti útočníkovi«, pak musí být anglickým státníkům jasno, že přišli s touto věcí hodně pozdě, že rok 1939 není rokem 1933 ani ne dokonce rokem 1938, a že bez Ruska není asi naděje na úspěch.

Ale Rusko? Snadno se to říká Lloyd Georgeovi, ale velmi nesnadno se to dělá Chamberlainovi. Jsou tu především příčiny rázu mezinárodního. Ve francouzském tisku se na příklad psalo, prý španělský vyslanec několikrát ujišťoval Halifaxe, že přece snad Španělsko zůstane neutrální, jen nepůjde-li Anglie s Ruskem, a že Halifax tomu uvěřil. Právě tak se proslýchalo, že Japonsko nechce podepsat vojenskou smlouvu s Německem a s Itálií, leda prý proti Rusku, a že by tak ovšem učinilo, jakmile by vznikla stará Trojdohoda. A podobné věci se vyprávěly i o Portugalsku, Jugoslávii a podobně. Nevíme, zda to všechno je prav-

da. Ale rozhodne i z vnitropolitických dôvodů nemůžeme se anglická vláda tak hned odhodlat k vojenskému spojenectví s Ruskem. Je mnoho mužů v anglické konservativní straně, v anglické aristokracii, které i ve spánku děsí přízrak spojenectví s bolševismem. Jen dva charakteristické příklady. Anglický generál ve výslužbě Fuller, tvůrce teorie o mechanisované armádě, napsal do »Timesů« dopis, ve kterém vedle svého opovržení nad demokracií a obdivu nad totalitními státy prohlásil, že spojenectví s bezbožeckým Ruskem dožene mnohé Angličany k vypovězení poslušnosti králi a parlamentu. A v anglické sněmovně se rozprádl tento rozhovor:

»Miss Rathbone (nezávislá poslankyně za university) se táže ministerského předsedy, zda je ochoten upravit instrukce, které dal britskému velvyslanci v Moskvě s ohledem na mohutnou manifestaci veřejného mínění, projevenou v anketě Ústavu pro výzkum veřejného mínění ve prospěch vojenské aliance mezi Velkou Británií, Francií a SSSR?

Mr. Butler: Odpověď je záporná, ale chtěl bych prosit ctihodnou dámu, aby vyčkala odpověď, kterou ministerský předseda poskytne ku konci debaty.

Miss Rathbone: Je ctihodnému pánu známo, že tato důležitá a vědeckým způsobem provedená anketa prokázala, že 87 procent odpovědělo »ano«, 6 procent bylo proti a 7 procent neodpovědělo? Je nějaký důvod k pochybnostem o významu této ankety?

Sir H. Page Croft (konservativce): Je ctihodnému pánu známo, že ačkoli obecně existuje národní jednota ve věci spolupráce proti útokům, každý nápad o trvalé vojenské alianci našeho národa s jiným státem než s Francií by mohl vzbudit největší nespokojenost? (Slyšte, slyšte!)

Mr. Boothby (konservativce): Je ctihodnému pánu známo, že k tvrzení, které právě učinil, chybí jakýkoliv důvod? (Potlesk oposice.)

Právě těmito okolnostmi se vysvětluje diplomatická tahanice mezi Anglií a Ruskem, tahanice, která pravděpodobně stála Litvinova jeho ministerské křeslo. Neboť druhý partner, Moskva, právě tak slyšela vývody Lloyda Georgea, a je si vědoma své velké ceny pro Anglii. S hlediska velmocenského prestýže má Rusko všechny důvody, aby oplátilo Chamberlainovi zářijové události, kdy se britskému ministerskému předsedovi podařilo zcela vyřadit Rusko z evropské politiky. V Moskvě si patrně tehdy řekli, že ještě přijde pro ně doba, a že budou mít možnost odplaty. Teď tato chvíle přišla. Ruský bolševismus, o jehož nectnostech dovedli angličtí lordové pronést a napsat tolik vznešených slov, se náhle stal »salonfähig«. Když se Anglie rozhodla dát dohromady frontu proti Německu a Itálii, vzpomněla si na Moskvu. A Moskva si tedy může diktovat. Neboť Kreml uvažuje asi takto: buď Anglie pokračuje ve staré politice, a všechny záruky, které poskytuje, a všechno mluvení o »frontě proti útočníkovi« je pouhý bluf, který má uchlácholit oposici, nebo snad chce nahnat někomu strach, kdežto v rozhodném okamžiku znovu bude vzkríšená politika, která vyvrcholí v nové konferenci — a pak nebude si Moskva pálit prsty, nevydá se nebezpečí, »aby tahala kaštany pro jiné z ohně«. Anebo Anglie má vážné důvody, aby tuto novou politiku dělala upřímně a doopravdy — a pak nemůže ji dělat bez Ruska, a proto musí ruskou pomoc patřičně zaplatit, anebo alespoň poskytnout dostatečné záruky.

A věru ruské obavy nejsou tak zcela bezpodstatné. Vzpomínáte na dny loňské krise, kdy najednou se objevil v »Tempsu« článek profesora Barthélemyho, který dokazoval, že Francie není vázána spojenectvím s Československem? Tento článek byl tehdy »s po-

bouřením« odmítnut téměř celou píšící a mluvící Francií — a za několik týdnů tleskali Daladierovi tíž lidé, kteří se horšili na Barthélemyho. Nyní převzal úlohu prof. Barthélemyho bývalý socialista a ministr Marcel Déat a napsal tentokrát ne v »Tempsu«, nýbrž v »Oeuvru« článek: »Zemřít za Gdansko? Nikdy!« Ano, tento článek je s pobouřením odmítán celou francouzskou veřejností — ale my, Češi, máme jaksí už své zkušenosti.

Anebo vzpomínáte na článek v »Times« ze dne 7. září, kde se po prvé v anglickém tisku řeklo, že Sudety mají být postoupeny Německu? Tento článek byl nejen s pobouřením odmítnut, ale dokonce bylo vydáno úřední oznámení, že Foreign Office s tímto článkem nemá nic společného, že lituje, že se takový článek mohl objevit atd., atd. Týden poté letěl Chamberlain do Berchtesgadenu... A teď zase napsal do »Timesů« zcela soukromý dopis lord Ruthcliff, osobnost velmi blízká vládě (je předsedou vládního výboru pro potírání nezaměstnanosti), v němž jaksí prohlašuje, že není ještě všechno ztraceno, že by se mělo vyjednávat, že jak otázka Gdanska, tak i otázka italských nároků vůči Francii mohou být rozumně rozřešeny na nějaké nové konferenci čtyř atd., atd.

Ať už diplomatická jednání dopadnou jakkoliv, ať už Evropu očekává válka či ozbrojený mír, jedna věc je jistá: mocnosti osy mají před svými odpůrci jednu velmi velkou výhodu. Vedení obou říší, německé a italské, jsou si vědoma, co chtějí. Jsou spjata poznáním přibuzenství a společenství osudů nacionálního socialismu a fašismu. Vědí, že oba, nacionální socialismus a fašismus, mohou buď spolu zvítězit, nebo spolu zahynout. Státy, které spojují své osudy s mocnostmi osy, navazují rovněž na toto společenství ideologií. V Berlíně a v Římě, a právě tak v Pešti a v Tokiu, se nebojí slůvka ideologie.

Kdežto odpůrci strana, chce-li se postavit opravdu na odpor, musí se rovněž dostat do ideologického přibuzenství. Déat má v tomto smyslu pravdu: Sotva je Gdansko s to vzbudit ve francouzském rolníkovi nebo v anglickém horníkovi takové zanicení, aby chtěl pro ně umírat. Snad by byl ochoten umírat, kdyby měl před očima nějaký vznešenější cíl, kdyby se mu snad vysvětlilo, že Gdansko, nebo nějaký jiný zeměpisný pojem je pouze symbolem něčeho jiného. Kdyby dovedli státníci »protiosových« zemí takový ideologický cíl vytyčit, snad by se jim podařilo umlčet ve svých řadách malomyslnost a defaitismus. Achillovou patou »demokratického bloku« je však právě okolnost, že se jako čert kříže bojí slova ideologie.

Podle toho, dovede-li se Anglie opravdu dohodnout s Ruskem, poznáme, zda chce hnáti věci k válce, nebo zda přijdou zase pouhé diplomatické noty a protesty.

život a instituce

Jan Frank:

Rozchod armády

Konečnou likvidační ministerstva národní obrany je zahájena poslední etapa likvidace předchozí státní struktury naší země. I když změny, jež budou prováděti náš pozdější život hospodářský a kulturní, bu-

dou ještě pronikavější, budou přece jen méně nápadné, než odchod posledního vojáka od praporu. Uniforma, již jsme jeden děle a druhý kratčejši nosili, zmizí tedy z pražských ulic, kaváren, divadel a biografů, nebude se objevovat na místech slavností radosti i smutku, a vyznamenání nebo pocty, jichž leckdo z nás dosáhl pod záštitou svého plukovního praporu, budou uschovány jako památky na naše prvá léta mužnosti nebo mužného probuzení k celonárodní solidaritě, jež nezná rozdílů stavů a tříd a jež hodnotí a je hodnocena vlastními měřítky podle toho, jaký jsi nebo jaký jsi byl voják.

Nechme přehlídky vzniku, vývoje a mravních hodnot vojenským historikům. Pozastavme se jen nad několika obecnými, namnoze známými zjevy. Stát dnešní stejně jako státy dřívější žily po všechna léta své existence nejen svým bohatstvím, svými básníky, svými malíři a vynálezci, ale především svými armádami. I bývalý stát československý si budoval a vybudoval svou vlastní armádu. A bylo by bláhové zapomenouti, že při zrodu této armády nebylo myšleno na válku, tím méně válku výbojnou.

Není tajemstvím, že armády států píší jejich dějiny. Je však méně známo, že armády tvoří ducha národů. Není rozhodující, jsou-li to armády, jež prošly krví, nebo jsou-li to armády, které nosí své pečlivě ošetřené zbraně na řemeni a procházejí městy jen o slavnostních příležitostech. Říká-li se, že jaký je národ, takovou má armádu, dá se tato věta stejně dobře obrátit.

Poměr českého občana k armádě byl odevždy málo pochopitelný cizímu pozorovateli a budil obavy, že národ svou armádu nemiluje a že ji necení. Pramenilo to z jednoduchého pozorování drobných událostí, z jednání v parlamentě, z rozhovorů vojáků i nevojáků. Branná povinnost se zdála mnohým tou nejtěžší daní, již měli odvádět svému státu. Parlamentní bouře, k nimž docházelo při projednávání vojenského rozpočtu, novinové zprávy, jež pranýřovaly každého, kdo nechoval vojáka v bavlne, vliv politických ministrů i ve věcech vojenských, jdoucí tak daleko, že generál byl v osobní věci kmána odsunut na vedlejší kolej, to všecko vnikalo cizímu pozorovateli, že český člověk vojenskou povinnost nemiluje. Tato pozorování byla doplněna i tím, že tisk i ostatní veřejné mínění chránilo nižšího před vyšším, vycitujíc, že není slučitelné se státním zřízením utiskovat bezbranného prostého vojáka a dovolovat jeho veliteli, aby jej týral. A přece nedocházelo ani k jednomu ani ke druhému. Přes to Češi i Slováci svou armádu milovali. Přes to, podle slov Vůdce a říšského kancléře byla to armáda dobrá a statečná. Proto také tato armáda vykonala bez boje dosti. Přinesla do českého a slovenského života něco, co se snad nejprve zdálo překonaným: pojem mužnosti a cti. Po prvých letech tápání přišel v armádě ke slovu duch mužného rytířství, odvaha, síla a vědomí kázně. Služební řád československé armády charakterisoval tuto kázeň slovy: »Kázeň je hrdé vědomí vojáka, že se podřizuje vůli vyšší, vůli odpovědné.«

Tato vyšší, odpovědná vůle podmaňovala i ty, kteří přicházeli v prvých týdnech podzimu na kasárenský dvůr se svými nově natřenými kufříky, nevědoucí nic z toho, co je čeká, neznající tváře těch, kteří od dnešního dne jim nebudou radit, ale rozkazovat, kteří je

budou chválit a trestat. Je proto samozřejmo, že snad každý, kdo nenosil v sobě trochu vojáctví, zděděného po tátovi, nebo kdo sem nešel za budoucím povoláním, nastupoval svou vojenskou povinnost s větším nebo menším pocitem vzdoru, s touhou vyvrátit na velitele i na systém. A je známo nám všem, kterým se dostalo cti být vojáky, jak pomalu roztával tento odpor, jak pomalu nás začalo zajímat to i ono a jak jsme se snažili vycházet svým velitelům vstříc, jak jsme si pamatovali jejich tváře, že jsme je v důstojnické škole nebo v akademii kreslili po lavicích (a byli to oni), jak jsme poznávali jejich sklony a slabůstky, když u večerního rozkazu dostal leckdo z nás svou míru, jak jsme si své odseděli a milovali je dál, jak jsme jim zpívali jejich nejmilejší písničky a jak jsme byli školácky šťastni, když za námi někdy při slavnostní příležitosti přišli do hospody. A říká-li se, že je vojna školou života, je to polopravda, protože vojna je víc. Od obecné školy až po universitu byli jsme se svými učiteli stále ve styku tenčím a tenčím. Těch několik hodin, jež jsme je v týdnu poslouchali, bylo příliš málo, než abychom se s nimi sžili jako se svými vojenskými veliteli. Tehdy jsme měli své domovy, měli jsme svá přátelství, ale na vojně jsme s nimi měli jeden domov, ať to bylo v kasárnách nebo ve vsi nebo pod zemí.

Prvé nepříjemné pocity se změnil v mužnou oddanost. A prvým přáním nás všech bylo, být jednou důstojníky jako je tento a za nic na světě nebyť takovým jako je onen. A nakonec se poznalo, že leckdo z nás byl právě takovým, jakým při svém vstupu do kasáren nechtěl být. Bylo to skoro vždy proto, že teprve delším pobytem v kasárnách jsme poznali cenu přisnosti a nesmlouvavosti, že jsme pochopili, jak je to veliký dar a vzácné bohatství moci plnit cizí vůli a vyžadovat plnění vůle své.

Řekl-li jsem, že armády tvoří ducha národů, mám tím na mysli jejich mravní sílu. Ta nebyla v bývalé československé armádě malá. A protože hodnoty mravní jsou neproměnné, bude tato mravní síla dlouhou dobu páteří našeho vnitřního života. Kázeň, kterou jsme přijímali a rozsévati, si podmanila české srdce i mysl. A je-li národ dnes tak pevně jednotný a ukázněný, bylo by nespravedlností nepřiznat armádě její podíl.

V pohledu nevojáka na armádu bylo u nás dlouho mnoho rozporů. Když už někdo miloval armádu, nemiloval uniformu. Jiný naopak. A přece, i když tyto dva pojmy mají zcela rozdílný obsah, jsou nerozlučitelné. Dnes vidíme ostřeji, než jsme viděli před časem, a vidíme také, že uniforma není jenom paráda a vnější znak jednoty, tím méně racionální oblek. Je to asi tak, jako podáme-li někomu legitimaci nebo jen fotografii. Na obojím jsme to my, ale v legitimaci jsme úplnější. Bylo proto mylné odsuzovat uniformu, chtěli-li jsme se světu představovat, jací skutečně jsme. V armádě tato zdánlivě vnější věc hraje svou nesmírnou roli a hrála ji také u nás.

Povýšený postoj k uniformám byl povýšeným odsouzením vnější representace. Representace, která je

tím krásnější, protože nedovoluje, aby se lidé strojili na slavnosti jako na operetní jeviště.

Proto také cizí pozorovatelé psali v zahraničním tisku glosy o československé armádě jako o armádě skromných, tichých vojáků, spíše fyzicky slabších a menších, kteří se plaše procházejí hlavním městem státu a trochu apaticky si prohlížejí jeho staletou krásu.

I tyto maličkosti mají svůj význam. A přecházeli jsme je bez komentáře, aniž bychom řekli pravdu: posádka hlavního města se skládá z tolika a tolika procent Maďarů a Rusínů, kteří tu neměli známých, kteří rozuměli česky jen svým velitelům, kteří jako primitivní venkované měli nejprimitivnější zájmy a neděli co neděli proseděli v kasárnách, zpívali si své smutné písničky a v nejlepším případě splétali z barevných stužek dečky a polštářky. A aspiranti? Synáčkové politických a majetkových horních deseti tisíc, kteří si svou vojenskou službu odsloužili pod maminčiným slunečníkem a tatínkovými známostmi.

Kdo jel kdy po pražském dláždění na koni, ví, že to nepatří k životním slastem. Kdo se při tom mezi tramvajemi a automobily proplétal s rotou vojáků, ví, že musil procházet uzoučkými uličkami a kdo při tom někam šel, a toto někam je důležité, protože se v plné polní výstroji nechodí na výlet, ten ví, kolik jej po cestě potkalo nesnázi. Kdyby chtěl počítat strážníky, kteří jednotku pozdravili, nemusil by někdy zvednout ani jeden prst. A chodící? Klidně stojí na chodníku a čekají až se jednotka přiblíží. Prohlédnou si velitele, ověří si jeho hodnost a chvíli se dívají na vojáky. Potom mají tak naspěch, že nemohou počkat až jednotka přejde a cpou se mezi jednotlivé čety, protože se teď, právě teď musí dostat na druhou stranu ulice. Při tom je jim tak trochu jedno, jdou-li vojáci ze cvičení a šlapou-li právě svůj čtyřicátý kilometr.

A přece měli také svou armádu rádi. Tak nějak prostě a neokázale, že by pokládali za svou slabost, kdyby jí popřáli pohodlí mechanického unaveného kroku postranní ulicí.

A lekl-li se dragounovi kůň, byla to málem příležitost, abychom odsoudili bojovou schopnost svého jezdeckva. A nakonec: i v tom byla láska.

Proč to říkám? Proto, že bylo rozhodnuto ponechat Protektorátu Čechy a Morava ochranný sbor v síle sedmi tisíc mužů. Bude složen z bývalých vojáků. Bude to asi patnáctá část mírového stavu bývalé československé armády. Budou v něm Češi. Zdraví, krásní chlapi. Nebude v nich žít bývalá armáda, bude v nich nový duch. I jejich úkoly budou jiné. Jedno však, co v nich zůstane, bude vojenská výchova, tradice zdraví a kázně, bratrství a láska, odhodlanost sloužiti věrně a oddaně své krásné zemi. Mizí-li tedy bývalá československá armáda, protože na jejím místě stojí armáda daleko početnější, nemusíme propadat sentimentalitě, že mizí s ní vše, co je na vojně krásného. Vybavíme proto svůj ochranný sbor vším, co potřebuje. Nebudeme mu fanaticky holdovat, ale nebudeme mu také překážet. Budeme v něm vidět pokračovatele českých vojenských tradic, starých mnoho staletí.

dokumenty a vzpomínky

Jan Albert:

Gdansko nečasové

»On pak nejprve přišel do města jménem Gyddanyzc v místech, kde se rozsáhlá území knížete dotýkají mořského břehu.« — To je první historická zmínka o městě, o němž se dnes píše snad více než o kterémkoli jiném; neboť »Gyddanyzc« není nic jiného než G d a n s k o v tvaru, poškozeném neohebným jazykem italského legendisty; a příležitostí, při níž se o něm po prvé psalo, byl příchod našeho sv. Vojtěcha v r. 997. V dalších staletích mluví listiny, týkající se Gdanska, o takřka moderní historii celní politiky, celních unií, celních hradeb a celních válek. Neboť středověké Gdansko bylo i jinde obvyklým soužitím přístavu a hradu. Dole v přístavu žili kupci, nahoře na hradě žili rytíři. Rytíři se vysmívali bohatým kupcům, z nichž každý prahl po přívlastečích šlechtického stavu:

Ta jeho pečeť lehká není,
erb jeho celý zlatý je,
a jeho urození
mu přišlo od kořenů
přes moře a z Indie.

A kupci se vysmívali rytířům, věčně lačnicím po šubách z jejich garderob a po stříbrě z jejich truhlic. Kupci chtěli volnost obchodu a rušili cla, rytíři chtěli brát obchod pod svoji ochranu a ukládat cla co nejvyšší. Tak se v dějinách Gdanska střídají údobí svobodného města a údobí protektorátu, časem polského, časem německého a za napoleonských dob na několik let i francouzského. O tom všem však zde nechceme mluvit; z celé historie Gdanska se chceme podívat jen na krátký úsek půl století, zajímavý pro nás zejména tím, že se tu osudy města na Baltu proplétají s českými dějinami.

Naše nečasová historie musí začít daleko od ústí Visly, má-li jí být náležitě porozuměno. Musí začít pod hradbami syrské Akky v roce 1190, kdy tam saracénské šavle a morové epidemie kosily křížáckou armádu. Pro ni tam tehdy založili kupci z Lübecku a Brém, skoro stejně zbožní jako bohatí, špitál a řád špitálních bratří, kteří se oficiálně pojmenovali Řádem německých bratří jeruzalémského špitálu Panny Marie a byli později známější jako Německý řád nebo prostě Křižáci.

Nějakou dobu se vskutku věnovali svým sanitním úkolům. Ale pak se zbytky křížáků vrátily ze Svaté země a v civilisované Evropě nebylo práce pro Červený kříž. Co tedy měli dělat rytíři, tvořící kdysi ozbrojený průvod mariánského lazaretu? Dali se naverbovat do služeb knížat, kteří jich zrovna mohli potřebovat při šíření křesťanské kultury a co s tím tenkrát ještě souviselo.

Nejprve — od r. 1211 — ji šířili v Sedmíhradsku, kam přišli na pozvání jeho knížete. Čtrnáct let úspěšně osvobozovali zemi od východních barbarů a s nemenším úspěchem se tu zařizovali co možná nejsamostatněji. Na konci oné doby je sedmíhradská knížata vypověděla ze své země — nechtěla patrně pochopit, že plnění odpovědných kulturních úkolů zajistit předpokládá určitý podíl na výkonu vládní moci.

Zdá se, že si křižáci vzali z toho poučení. Ve svém dalším působišti se už dovedli zařídit trvaleji. V r. 1226 se dali pozvat do Východních Prus, aby zase tam chránili vyšší křesťanskou kulturu a osvobozovali zemi od loupeživých nájezdníků. Mazovská knížata, která je k sobě pozvala, dala jim v léno území chelmské; a křižáci postupovali tentokrát už tak obratně, že za nedlouho se z vasalů sami stali lenními pány a učinili svým lénem celou zemi svých hostitelů.

V nových poměrech nebylo ovšem pomýšlení na nějakou léčebnou praxi; řád, jenž kdysi organizoval Cervený kříž, organizoval nyní velkoobchod. Spolčil se s Hansou a toužil po tom nejdůležitějším: po vhodném přístavu. V oblasti jeho působení mohlo jím být jenom Gdansko, kde se rok před příchodem křižáků do Mazovska usadili první němečtí kupci.

A nyní se tedy chceme pokusit vypsati historii jejich úsilí o baltické město, jemuž konečně nebyl odepřen úspěch.

Kolem r. 1250 vedli křižáci válku s pomořanským knížetem Svatoplukem. Skončili ji vítězně a r. 1253 diktovali mírové podmínky. Nebyly lehké, přece však ještě zcela neodpovídaly legitimním potřebám rytířského řádu, který se na trvalo nemohl vzdát nároků na svůj životní prostor při ústí Visly. Jejich moudrá diplomacie si proto smluvně zajistila Gdansko jako záruku za respektování nových hranic se strany pomořanského knížetství a za udržení klidu v celé této oblasti. V oněch dobách, kdy severovýchodní Evropa byla jevištěm neustálých konfliktů, se dalo očekávat, že brzy dojde k jednostrannému porušení tohoto závazku. Mohlo stačit několik rytířů, kteří by si ve své akci nedali překážet novými hranicemi a s trochou diplomatické obratnosti nebylo nesnadno konstruovat casus foederis: okupace Gdanska by se tak stala jen otázkou času.

Zdá se ovšem, že na slovanské straně se něco podobného předvíдалo; prozrazuje to text smlouvy, do níž pomořanští vyjednavací dovedli vpravit omezující formulku: »kdybychom napříště vpadli do země řečeného mistra a bratří se s t e m n e b o v í c e jezdců...« Menší incidenty tedy neměly být posuzovány jako porušení smlouvy. Ve hře byla sázka příliš vysoká, setnina pomořanské kavalerie nikdy nepřekročila novou demarkační čáru, křižácká diplomacie pro tentokrát zklamala, Gdansko zůstalo Svatoplukovi.

Po 18 letech mohl je pomořanský kníže Mestvín znovu vsadit do vysoké hry. Nabídl je svým spojencům a protektorům, markrabatům braniborským, jako cenu za pomoc proti útočníku. Ve svém listu z r. 1271 jim píše:

»Když jsme k zabezpečení svého života a k prospěchu našeho bytu vyvolili si vás za pány a ochránce, majíce k vám největší důvěru, je na vás, abyste nám ohroženým přišli v našich potřebách co nejrychleji na pomoc. Proto se nabízíme, že předáme do vašeho vlastnictví město Gdansko i jeho hrad a příslušné k němu území...«

Protektori rádi přijali, braniborská marka měla přirozený zájem na přístavu, ovládajícím tok Visly. Tak se stalo, že křižáci musili na nějakou dobu odložit svoje aspirace na Gdansko a to tím spíše, že jejich vlastní protektor, český král Přemysl Otakar II. měl tehdy jinde velké starosti, jeho cesta se již svažovala k Moravskému poli. Nové šance rytířského řádu byly pak spojeny teprve s novým vzrůstem české moci za Václava II. a zcela konkrétně se objevily hned po jeho tažení do Hnězda, kde byl r. 1300 korunován na krále polského.

Český král, »pod stínem jehož moci — jak napsal polský kronikář — se království polské ve všech dílech svých těšilo dokonalému dobrodiní míru«, ponechal Gdansku statut svobodného města, v jehož čele stál jako jeho palatin a kapitán pomořanský velmož Svenca. Svenca sám byl věrným vasalem Václava II., jehož za svého nejvyššího pána uznávali i křižáci. Avšak v území na východ od Gdanska vyrostlo separatistické hnutí, hledající oporu u rujanického knížete Sambora — a zde se brzy naskytla vhodná záminka k zákroku. Všutku, jaká příležitost! Bylo možno sáhnout po městě, přístavu i hradu bez prolití jediné kapky krve; kombinované akci vojenského tlaku a diplomatického umění se mohlo v dané situaci podařit upravit spád událostí tak, aby

se gdanští občané sami z vlastního usnesení, zcela dobrovolně rozhodli přijmout vládu křižáků.

Podářilo se to opravdu; významná listina z 29. května 1301 je už datována v Gdansku, zachráněném před rozvratem a anarchií. V jediné nestvůrné latinské periodě zachycuje tu Helwig z Goltbachu, řádový mistr pruské provincie, průběh a výsledek křižácké akce:

»Přejeme si, aby došlo na vědomost všech, že kdyžtě od našeho pána nejjasnějšího krále českého a polského jsme měli a máme z jeho nařízení a na jeho žádost vrchní správu země Pomořanské, takže ctihodný pan Svenca, palatin a kapitán téže země, by měl rozhodovati o všech záležitostech této Pomořanska v souhlase s radou naší a našich bratří, kdežto zatím někteří rytíři a obyvatelé oné země porušili svatý slib věrnosti, jímž byli zavázáni řečenému panu svému králi, s hrady Stolpe, Slawen, Rugenwalde, Belgarde a jinými i s jejich územím přešli k panu knížeti rujanickému, tu my v obavě, aby něco podobného neudělali i rytíři a obyvatelé Gdanska s jeho hradem a územím i s jinými blízkými hrady, jakož jsme byli v tom směru už varováni, přišli jsme s bratry a lidmi svými ke Gdansku, přejíce si míti jistotu, aby se nic takového nestalo, a povolavše k sobě řečeného pana Svenu a pana Bogušu, provinčního soudce gdanického, vyjevili jsme jim své úmysly a ti pak s ostatními pány a obyvateli a staršími i občany a rybáři města a hradu Gdanska měli poradu, kde učinili správné usnesení, podle něhož dobrovolně předali nám a našim bratřím do rukou řečeného pána našeho krále, aby mu s naší pomocí lépe zachovali věrnost, řečené město i hrad na naše jim učiněné sliby a za podmínek níže uvedených a my z usnesení našich bratří jsme se ujali vlády nad řečeným městem i hradem, zaručující zmíněným pánům, rytířům, občanům, rybářům a všem obyvatelům území gdanického, kteří věrně stáli při řečeném panu našem králi, že kdyby se toto převzetí mocí bylo stalo proti jeho vůli a kdyby je neschválil a s ním nesoehlasil, tu my bychom znovu svobodně se zřekli řečeného města i hradu...«

Metoda této úspěšné akce měla tedy tyto hlavní momenty: 1. rozvinutí vojenského manévru; 2. pozvání gdanického palatina a soudce k vyjednávání; 3. sdělení, že město bude napadeno, nebude-li dobrovolně kapitulovat; 4. jako odměna za kapitulaci, usnesenou pány a obyvateli města, slib ponechání starých práv. Ovšem, celá akce byla vedena jakoby ve jménu Václava II., legitimního pána Gdanska, a bylo výslovně stanoveno, že potřebuje jeho sankce. Avšak v téže listině je už věta, z níž dosti jasně vysvítá, že to bylo míněno jen jako první etapa. »I kdyby se — praví se tu totiž — řízením božím stalo, že často jmenovaný pán náš král dal by město s jeho územím našemu řádu jako odměnu ve věčné vlastnictví...«; také pro ten případ se křižáci zavazovali zachovat Gdansko při jeho starých právech. Byli by tedy chtěli si je nechat dát od českého krále darem za svoje služby — jenže Václav II. nerozdával rád hrady a města. V tomto bodě zažili křižáci ještě jedno zklamání, když už si mohli myslet, že došli svého cíle prostředky zajisté mírumilovnými. Český král jim Gdansko nikdy nedaroval.

Nezbývalo než ještě vyčkat. Tentokrát už nemuseli čekat dlouho; r. 1306 byl zavražděn Václav III. na počátku tažení do svého polského království, rod Přemyslovců vyhynul, v Polsku se vrátila stará anarchie. O tři léta později byli křižáci pány Gdanska.

Za jakých okolností se to stalo, není přesně známo. Jisto je jen, že nakonec se přece uplatnil německý meč. Jakou měrou se uplatnil, není rovněž zcela jasno, zprávy o tom se značně rozcházejí.

Papež Clemens V. nařídil rok po okupaci Gdanska vyšetřování o jejích bližších okolnostech. »Právě jsme se dověděli — píše — že zmínění mistři a bratři špitální vpadnuvše nepřátelsky do země milovaného syna našeho vznešeného pana Vladislava, knížete krakovského a sandoměřského, v městě Gdansku přes deset tisíc osob mečem zhubili, přinášeje smrtelný konec i děťátkům v lůně mateřském, jichž by byl zajisté i nepřítel ušetřil.«

do ba a lidé

Fred Technik:

Muži pod Prahou

»Tak vy chcete doopravdy s námi dolů?«

»Ovšem!«

»Rozmyslete si to!?«

»Dobře rozmyšleno.«

Pokrčil rameny. Jednou rukou mi podal vysoké, až po pás sahající boty; ve druhé držel kombinézu a lacinou cigaretu.

Než jsem se do toho oblékl, otevřeli dvěma zkrříženými krumpáči poklop nad vstupem.

»Jen aby nesprchlo,« řekl, než mu zmizela hlava v komín. Díval jsem se za ním. Nebylo vidět vlastně docela nic, jen tma, a v ní mizel ten člověk.

»Tak už polezte,« zavolal po chvíli, »já jsem už dole!« — Ani vteřinu jsem se nerozmýšlel.

Karbidová lampa osvětluje docela spoře prostor. Na betonové stěně kanálu je usazena silná vrstva kalu ve stavu rozkladu a hniloby, zbarvená plísní. Místy roste i houba. Nohy, po kolena ponořeny ve vodě, nám klouzají po hladkém dně. Před námi i za námi je bezedná tma. Z ní vytéká a do ní mizí dravým proudem stoková voda, plná animálních odpadků. Tu není žádného místa pro pocit odporu a ošklivosti. Pro toto prostředí je slovo zápach příliš shovívavé, je tu k zalknutí a teplo, byť byl nahoře na ulici sebe větší mráz. Opíráme se holýma rukama o nečisté stěny kanálu.

V tomto prostředí, bohatém na methanové plyny a těžko dýchatelném, pracují v potu tváře lidé ve dne i v noci, aby si zasloužili chléb, protože chléb je možno zasloužit si jen prací, bez bližšího určení, jak těžká ta práce musí být. Táhnou či tlačí dvoukolový vozík, naložený vrchovatě blátem, až pod vstup, kterým se vytahuje kal v plechových kbelících vzhůru, na ulici. Lidská ruka tu je nejschopnějším nástrojem, neboť odstraňuje naprosto spolehlivě všechno, co se ve stokách zachytilo a co se odstranit a očistit musí. Jako by ti lidé tady vůbec nevěřili na otravu krve!

»Jen aby nesprchlo,« prohodil znovu. Znělo to starostlivě.

»Proč?« — vyzvídám. A připojuji naivní výklad: »V kanálu přece nezmoknem!«

»To ne, ale nepřiju vám, abyste uviděl, co dokáže trhák.« Rozehrál se. Je ve svém živlu. Vypravuje. — Dovídám se, že »trhák« je mocná vlna dešťové vody, která proběhne potrubím kanálu jako ničící blesk po každé i té sebe menší spršce.

»To jednou,« pokračuje, »byli hoši dole ve stoce. Já jsem nahoře hlídal. Začalo nám tenkrát jen tak docela drobně mrholit, aby se řeklo, žádný déšť to nebyl. Volám do vstupu: — Hoši, pojdte honem nahoru, příl!«

»Hned,« křičeli vzhůru. Zedník tam byl po prvé. Hlídal ho, jak říkáme, jeden náš. — Dlab to tenkrát, tuším, byl. Po mém volání měl zedníka hned k odchodu, ale ten si nedal nic říct. Ved' pořád svou: — Jen co to zamáznou! Ale než to zamáznul, už tam byl trhák a už v tom byli po krk! Dlab tenkrát vzal dědu na ramena a — panečku, taktak, že se z toho dostali! Niř na nich, to se ví, nebyla suchá, když vylezli nahoru. Boty měli taky plný vody, až po pás, těžký, sotva je nesli, a jak za tu chvíli vypadali — hanba povídat!

V kanalisačním úřadě v Cihelné ulici na Malé straně drní telefon. Je slyšet rozčilený hlas z mušle a inženýrovo klidné: »No, dobře, dobře — hned na to jedem!«

Ale papež byl tehdy avignonským zajatcem Francie a nelze od něho očekávat objektivitu zcela nestrannou. Od jeho strašidelných pohádek se velmi liší vyličení, jež o té věci zaslali papežské kanceláři biskupové chełmský, ermlandský a samlandský: »Pročež my vydáváme svědectví pravdě, že (křižáci) ani v Gdansku ani nikde jinde neprolili krve křesťanských dítek nebo nespočetných žen, leda že několik osob, které dopadli jako své zrádce a nepřátelé, dali mečem stíti v počtu 17.«

Jenže tito biskupové byli členy křižáckého řádu, jejich nestrannost není tedy rovněž nepochybná. A tak tu zůstává historická věda v nejistotách, blížil-li se skutečný počet obětí v Gdansku r. 1309 spíše číslici 17 nebo 10.000.

Uvedli jsme dosud dvě zprávy z r. 1310, tedy z data ještě zcela blízkého oněm událostem; nejzajímavější zpráva o nich je však asi o dva roky pozdější. Je to zápis o svědectví, jež o obsazení Gdanska vydal někdy v roce 1312 sám prokurátor křižáckého řádu.

Jeho svědecká výpověď je vskutku po mnoha stránkách zajímavá. Především z ní zmizely jakékoliv oběti vůbec — pan prokurátor se nezmiňuje ani o jediné kapce krve, kterou by bylo bývalo třeba prolítí. Pak není bez zajímavosti sledovat prokurátorovo líčení, podle něhož tu šlo vlastně jen o policejní akci, jejímž účelem bylo osvobodit Gdansko z moci dobře ozbrojených lupičů, kteří uvnitř jeho opevnění vytvořili ohnisko věčného nebezpečí a neklidu pro celý okolní svět — ohnisko, jež bylo nutno odstranit, ať tak či tak. Stojí opravdu za to přechíst si zápis jako dokument, ne-li objektivně historický, tedy aspoň psychologický:

»Item tvrdí a dokazati mání řečený prokurátor, že občané gđanskí ukrývali lupiče, loupežníky a zloděje a že přechovávali, co bylo uloupeno a ukradeno křesťanským obyvatelům oněch končin. Item, že země Pomořanská, v níž leží město Gdansko, patřila panu králi českému. Item, že řečená země přešla na krále římského smrtí řečeného krále českého, jenž zahynul bez mužských potomků. Item, že řečený pan Albert, král římský, dal onu zemi v léno markraběti braniborskému. Item, že řečený markrabě a obyvatele onoho města přechovávali ve zmíněném městě Gdansku lotry, lupiče a loupežníky lidí křesťanských. Item, že řečení lupiči a loupežníci vedli válku se zmíněnými řádovými bratry a pobili vasaly oněch bratří i uloupili jejich zboží a odnesli je do zmíněného města, a že ohněm zničili mnoho vesnic řečených bratří. Item, že mistr a bratří řečeného řádu v Prusku mnohokrát napomínali obyvatele onoho města, aby z něho vyhnali řečené lupiče a loupežníky, jinak že by řádoví bratří sami zničili zmíněné město. Item, že řečení obyvatele přechovávali lupiče i po oněch výstrahách a ti že učinili mnoho škod řečeným bratřím na lidech i na majetku a pak se jako dříve vrátili do onoho města. Item, že mistr a bratří řekli oněm občanům, že se zmocní jejich města a je pobijí, nevydají-li jim zmíněné lupiče a loupežníky. Item, že zmínění občané, bojíce se, aby je řečení bratří a jejich vojsko nezahubilo, vydali ony lupiče a loupežníky v počtu sedmnácti zmíněným bratřím. Item, že řečený mistr a bratří s celým svým vojskem odešli do své země aniž jakkoli ublížili občanům onoho města. Item, že oni občané sami od sebe zničili domy řečeného města a odešli bydlet do jiných končin.«

Podle této jaksi dodatečné verse se tedy i v r. 1309 v podstatě opakovala historie z r. 1301. Nejprve zase vojenský nástup, pak oznámení gđanským občanům, co je čeká, kdyby nechtěli vyhovět oprávněnému právnímu řádu, a konečně dosažení cíle bez nejmenšího krveprolítí. 17 lupičů se tu sice znovu objevuje, ale už beze zmínky o jejich osudu — tři biskupové ještě nepopírali, že byli vydáni katy. Oni biskupové zase naopak ještě nic nevěděli o nějaké secesi gđanských obyvatel ani o pokojném odchodu křižácké armády. Najnápadnější je však prokurátorovo hluboké mlčení o tom, kdo tehdy vlastně zůstal pánem Gdanska. Z jeho výpovědi se o tom nedovídáme ani slova; historie ovšem ví, že pány města nad ústím Visly byli v té době rytíři křižáckého řádu. A že jimi zůstali až do bitvy u Tannenbergu.

»Hoši, máte tu ucpávku.«

»Kde?«

»U Milosrdných, teče jim to tam už po schodech. Vemte si auto a pospěšte si.«

Ucpávka — to je samo o sobě pěkné nadělení, a v nemocnici — to je jako přídavek.

Stocký měl na tváři památku z jedné takové, ještě před měsícem. Nachytil to někde pod klinikou. Stříklo mu tam tenkrát něco do tváře. Tři roky s tím chodil, lišej jako pěst. A aby se řeklo, nic nezanedbal, šel s tím k doktorovi hned druhý den, jak zpozoroval, že se mu zapaluje tvář. S tím si na kanalisáčním úřadě totiž nikdy dlouho nehrají. Jakmile kdokoliv na sobě něco zpozoruje, musí hned na prohlídku.

Ale už jedou. Čert ví, co si dnes přivezou zpátky.

»To jednou Dlab,« vypravuje Solnař, »se v tom hrabal rukama a kdoví, co ho to tenkrát napadlo — sáhnul si dozadu na týl. A druhý den, to byste neřekli, jen se probudil, měl krk jako konev!«

»Jen o děti se bojím,« povídal Louda cestou. »Kdyby se tak člověk někdy pořádně neumyl, darmo povídat — už jsem nepohládl kluka, ani nepamatuji!«

»Mejt se — to je ti něco platný,« dělal oposici jen pro oposici parťák Brych. »Seš toho stejně plnej, říkej si, co chceš — navrhu i uvnitř. Dejdeme tím sajrajtem, je to v nás, toho se nezbavíš, i kdyby ses koupal třebas každěj den a třeba v karbuhlí!«

Do nulky se leze po břiše. Je široká jako ramena. Hodíš si do ní lopatku, k noze přivážeš pevný provázek a — »hej rup, hoši, s kozou na trakař!« — Zmizelá hlava, ruce i trup, je vidět jen nohy, jak se střídavě krčí, klouzají, mizí — jen hekáni je slyšet a vzdálený cinkot lopatky. Provázek prozrazuje, jak dlouho, jak rychle a jak daleko Dlab leze. Už se zastavil.

Dloubat se v tom a mít to před očima, bát se, aby nestříklo nic do tváře a nehnout se při tom, ani když chytne do okončiny křeč, házet materiál za sebe, na záda, znamená uhodit se pokaždé rukojetí rádně do ramene, aby to letělo co možná nejdál — to je ucpávka.

»Zpátky!« Chlapi táhnou docela mírně za provaz, jen tak, aby mu nohu neutrhli. »Počkejte!« křičí, »já se otočím!« Všichni vědí proč a jak se to dělá. Vzepře se ramený, aby si mohl přehodit nohu přes druhou, potom zaklesne obě kolena pevně do stěny a otočí trupem. A znova: »Zpátky!« — Vytáhli ho. Zbytek se dodělá dlouhým, ocelovým drátem.

»Hoši, máte toho dnes sice už dost, ale je potřeba otevřít v noci šoupátka, propláchneme stoku. Kdo z vás by chtěl přijít? — To se ví, jsou to hodiny přes čas...« »Já přijdu,« hlásí se Louda. »Kluk potřebuje botky do školy — a dnes je každá koruna dobrá.« Všichni přizvukují.

Nevím dobře proč, snad proto, že je to tak samozřejmé — zní to však divně na dně Prahy, kde je tma, smrduté teplo a kde teče pod nohama hustý kal, kde se spikly proti člověku živly ze všech nejkrutější a kde jsou jen oči těch drsných mužů teplé a lidské. Lidské tu jsou však i ruce — tátovy ruce! — které se právě přihlásily, že se dnes, v noci, navzdory únavě, přičiní, protože kluk potřebuje do školy botky.

»Zítra je neděle,« povídal chlapům Brych. Všichni vědí, že to znamená vykolejit ze všedních dnů, lehnout si někde do trávy a zhluboka dýchat, marnotratně dýchat a obdivovat vysoké, obdivuhodně klenuté nebe. Obdivovat? Ne. Brych na příklad ztratil už dávno smysl, který by ho uvědomoval o kráse. Brych je po celotýdenní práci k smrti unaven a proto každou neděli, když nemá službu, pokud možno nejdéle spí.

U oběda si stěžuje už po několika let: »Ztratil jsem čuch i chuť. Vepřové maso mi voní právě tak jako knedlík. Největší radost, mámo, věř mi to nebo ne, mám z toho, že to tak pěkně na tom talíři vypadá!«

U Loudů si hraje kluk v nových botkách na zemi. Táta mu přinesl z noční směny lesklý kamínek. »Svítil jako drahokam,« povídal matka, a kluk to dovede ocenit. »Musíme se někoho zeptat, co to je.« — »Co by to bylo, někdo to zahodil. Leželo to tam v bahně. Vymáchal jsem to ve vodě. Je to čistý, jen ať si s tím hraje.« Kluk neví: Matčina řeč se mu nelíbí — kdyby to něco bylo, myslí si, přišel bych o kamínek. A přece — táta nemá beztoho pravdu. Ten kámen něco je! V maličké hlavě se zrodilo rozhodnutí: Schová jej. Až se nebude nikdo dívat, strčí jej k psovi do boudy.

»Dlab umřel.« »To je rána, a na co?« »To víš, měl toho víc. Byl to statný chlap, byl ho pořádný kus, dost dlouho se tomu vzpíral. Ale přišlo toho moc najednou: tlyfus, žaludeční vředy a rozedma plic. A taky hodně pil, no, — není divu!«

Chvilí je ticho. Jen lžíce zvoní, vidlička a nůž.

»I Kučera v tom lítá.« »Kučera? Ten, co byl s tebou na stoce B?« »Ten!« »A co se jemu stalo?« »Šel s otevřeným světlem do stoky. Vzňaly se tam plyny a to nepřeju nikomu vidět, jak na něm shořely šaty. Jako papír! Ten už do kanálu s lampou nepoleze.« »Já to povídala — proč nemáte lampy podle předpisu, co se u vás už pan rada nahuboval!«

»Podle předpisu!« — a Louda vložil do těch dvou slov tolik pohrání, kolik unesla. »Není s tím vidět pořádně ani na krok, člověk s tím ani nepozná, do čeho leze! Kampak s kahanem do kanálu! A elektrická lampička? Taky s tím není nic vidět, vlhne to a je to každou chvílí k nepotřebě!«

Praha má asi milion krys. Odpusťte, ale dá se to spočítat z hlavy: Na každého z nás připadá jedna. Každý z nás jednu živí a když se ráno probudíte, je jistější toto minus ve vašem denním rozpočtu, než ono plus, které svým přičiněním hodláte toho dne vydělat.

Potkan rozhodá všechno, na co přijde. Je i nositelem různých nemocí: moru, cholery, tyfu.

Ročně natropí krysy pražské obci za 20 až 50 milionů korun škod. Počítejme s přibližným průměrem: 36,5 mil. K (36,500.000 K) vydělíme 365 dny. Denní škoda: 100.000 K. Každý den nám tedy zničí krysy jeden pěkný nový dům, ovšem — za předpokladu, že počet krys ani neklesá ani nevzrůstá. Ale: je známá úžasná rozplozovací síla krys. Za tři roky se rozmnoží jeden pár potkanů na dvacet milionů potomků!

Muži pod Prahou vypověděli krysám boj. Je to samozřejmé: buď my nebo ony.

Krysy jsou všude. Nejsou jen v moderních, dravých, živých stokách, které jsou vlastně hučícími vodopády, protože v nich letí odpadní voda po hladkých skružích jako blesk, strhující s sebou všechno, co jí přijde do cesty. Vedle těchto podzemních prostor s báječnou architekturou klenutí má však Praha i kanály staré, polozbořené, zapadlé, nepotřebné, vyschlé i zapomenuté, zanesené rmutem i černým bahnem, do něhož se noří noha v gumové botě, která sahá už po pás, tolik, že bahno div do bot nenateče. Každý vratký krok je vyklupován velikou námahou fyzickou, neboť tu jsou kladený nemalé požadavky na ústrojí dýchací i na žaludek. A cesty neubývá. — Ale i námaha duševní tu platí svoji daň. Jsou místa, kudy lze jít vzpřímen, jinde je nutno shrbit hřbet nebo lézt po kolenou. Nikoliv píšťalkou, jedem v nejodpornějších kanálech hubí krysaři potkana, to strašné zvíře s živýma očima, o němž

přírodopisec Brehm napsal, že kdyby měl velikost psa, vyhladil by se světa všechno živoucí tvorstvo i s lidmi.

Krysaři sestupují s trpělivostí jen silným lidem vlastní každý den, neustále, do všech koutů pražského podsvětí a vystupují utmáčení, zničení. To se musí na vlastní oči vidět, neboť je k nevíře, co všechno vyprávějí.

»Šel jsem z Holešovic. Bylo ráno, svítalo, bledly hvězdy. Bylo to časně na jaře. Nad Vltavou stála studená mlha. Byl skoro mrazík. Električky dosud nejezdily. Rozhodl jsem se dojít až domů pěšky. Bydlím v Břevnově. Vysoké boty mi vadily v chůzi. To nikdo nepochopí, jak je to namáhavé. Přes most Svatopluka Čecha jela k nám nahoru první električka. Byla prázdná. Svezu se, pomyslil jsem si. Ale moje radost netrvala dlouho. Nevzali mne, protože jsem, řekneme — nevoněl.«

Tři hodiny mu trvala cesta domů. Konečně mohl zakukat na okno. Probudil opatrně mámu: »Ohřej mi vodu do necek, ale tiše, ať neprobudíš děti!« A sotva se posadil venku na práh, usnul.

otázky a odpovědi

Stačí být Čechem?

I.

Paní Mileně Jesenské

Vážená paní,

Vaše články čtu již dlouhou dobu rád, zvláště od té doby, kdy mne zaujaly Vaše výstižné referáty o situaci v Sudetech, články, v nichž jako byste již tušila běh událostí, jež se brzy počnou řídit. Dnes bych však rád řekl několik slov proti Vám — když jsem si byl totiž přečetl Váš nejnovější článek v »Přítomnosti«: »Jsem především Češka?«. Překvapil mne totiž i zarmoutil. Snad to byla jen Vaše nešťastná formulace, s níž nejsem spokojen, podobně asi jako Vy jste nebyla spokojena s výrokem svého přítele, jehož chvála Vás nepotěšila. Pročítám znovu zejména dvě věty, jež jste zdůraznila: »Jsem samozřejmě Češka, ale především se snažím být slušným člověkem. — Češi jsou všichni, to dohromady však nic neznamená.« Domnívám se, že, i když jste sledovala úmysl dobrý a ušlechtilý, neměla jste této formulace užít. Domnívám se, že v dnešní době nám tento způsob myšlení nemůže prospět.

Tedy pro Vás fakt, že jste Češka, dohromady ještě nic neznamená? Nanejvýše jen to, že Vám nese s sebou jen svízele a všelijaké trápení? Nevěřím tomu, ale neměla byste po druhé takové ošemetné výroky psát. Vždyť pro nás teď naopak musí víc než kdy jindy znamenat tolik již jen to pouhé, že jsme Češi. Jest ovšem samozřejmě, že máme na mysli dobré a slušné Čechy, ale tuto samozřejmost není třeba podle mého mínění zeslabovat protikladem pojmů: Čech — slušný člověk. Myslím, že stejně jako sadař, mluví-li o svých jabloních nebo lipách, má na mysli zdravé stromy, které se zazelenají, zazáří svými květy a vydají plody, stejně i Vy, uvažujete-li o pojmu Čech a češství, máte mít na mysli ono zdravé, silné a plodné češství, které nadto není vysněno, nýbrž existuje kolem nás a v nás odjakživa. Být především osobně poctivý a slušný, statečný a spravedlivý, dobrý a liberální — to vše jsou krásná předsevzetí a úkoly. Ale dnešní doba a dnešní naše situace myslím vyžaduje, abychom především byli Čechy. Rozumějte mně, nejde mi o prázdné heslo, šovinistickou nálepku, nýbrž o plný obsah, chcete-li ideální, toho pojmu.

Což Vám není jasno, že dnes jen touto vroucností, tímto hlubokým prolnutím a citovým soustředěním se ke skutečnosti svého češství, jen tímto vyostřeným uvědoměním si své národní příslušnosti, své národní kulturní podstaty,

jen tím věm zdaří se nám najít sílu a vzbudit v sobě životnou chuť a nadšení do dalších plánů? Což Vám není jasno, že dnes potřebujeme víc než kdy jindy inspiraci, a tou nám jest skutečnost: Jsem Čech, v České zemi jsem se narodil, v klínu těchto českých hor byla kolébka mých předků a bude dále. Tato skutečnost sama přece je tak silná a mocná, tak povznášející, že je člověk Čechem rád, že to stojí za to žít, že hrdě se k svému původu přiznávajíce nevyměnili bychom jej za žádný jiný, za příslušnost žádnou jinou, i kdyby skýtala sebe lákavější výhody a méně toho trápení! Snad kdysi byl čas uvažovat chladně a nezúčastně o pojmech národ a lidstvo. Dnes však, kdy je tolik nové práce před námi, tolik svízelná a trápení, nevystačíme s touto střízlivostí. Střízlivost tu není na místě. Zde musí planout zápal, zde musí bušit statečné srdce a svítit rozzářeně oči jen pro to jediné: Jsem Čech a zůstanu jím na věky!

Váš

Jiří Dostál

II.

Vážený pane,

jsem velmi ráda, že jste mi napsal. Dáváte mi svým dopisem příležitost vysvětlit nedorozumění ve věci velmi vážné. Myslím, že tato věc nezajímá dnes pouze nás dva, nýbrž celý národ. Píšete, zdali mi není jasno... atd. Ale ovšem, že je mi jasno. Neboť v merituu věci jsme zajedno, to jste neshledal? Vy snad jste optimista a já trochu pesimističtější. Mluví-li sadař o svých stromech, nemá na mysli jenom zdravé stromky, pokud je to dobrý sadař. Nýbrž chvěje se o všechny své stromky a protože zná nebezpečí různých pohrom, mnišek, plísni a chorob, pečuje a dbá, aby se každý z jeho stromků nějaké pohromě vyhnul. Samozřejmě jsou to všechny jeho stromky, ale touží především, aby byly zdravé, pevné a užitečné.

Každá maminka, myslí-li na svoje děti, nemyslí jenom na jejich dobré vlastnosti, pokud je to dobrá maminka. Naopak, chvěje se před všemi nebezpečími, kterým je dítě vysazeno. Zkoumá děti cizí, s nimiž se stýká, dává pozor na každý oběd, aby byl výživný, sklání se nad každou úlohou, aby byla pečlivě upravena, a sleduje tiše a pozorně každý záchvěv jednání svého dítěte, poslouchajíc nějakým šestým smyslem flukotu jeho srdce, aby mohla přispěchat na pomoc, kdyby trpělo. Samozřejmě jsou to její děti. Ale především se snaží, aby to byly dobré děti.

Ovšem, že potřebujeme tuto krásnou inspiraci: Jsem Čech, v české zemi jsem se narodil, v klínu těchto hor byla kolébka mých předků a bude dále. Jsem však neskromná. Mně toto nestačí. To je mi samozřejmě. Tuto skutečnost: »Jsem Čech a zůstanu jím na věky« považuji za samozřejmou. To není žádný výkon, to je naprostá, holá a jasná povinnost nás všech. Žádám k tomu ještě něco navíc: abychom naplnili pojem svého češství tím nejčestnějším, nejkrásnějším a nejryzejším obsahem. Tvrdím, že Češi po sta let tento výraz mají. Je vypracován v jejich kultuře i v jejich soukromém chápání života. Je pod souhrnným názvem »česká povaha« krásným majetkem nás všech. Naše dějiny a lidé v nich vykristalisovali v tomto koutě střední Evropy v něco nesmírně líbezného, svébytného a samoroslého. Tvrdím a nikdy to tvrdit nepřestanu: především tuto úlohu máme: zachovat se.

Možná, že se vám zdá, že kladu důraz na věc podřadnou a nevěším si dosti věci důležitější ve svém hodnocení hodnot. Dělán to proto, že jsem přesvědčena o tom, že tyto dvě vlastnosti: být Čechem a být slušným člověkem, jsou nerozlučně spojeny právě v dnešní době. Považuji to druhé za obříznější, proto za důležitější. To snad je celý rozpor mezi námi.

Snad jste se dobře kolem sebe nerozhlédl. A možná také, že se mýlím já. Zdá se mi však, že jsou mezi námi lidé, kteří si představují, že se staneme dobrými Čechy, bude-li cizí povahu překládat do češtiny, abych tak řekla.

Že je treba v tomto národe vypěstovať vlastnosti, ktorých nemá. To považujú za neslušné vŕci Čechom i vŕci Nĕmcům. Mimo to se mi zdá, že to je dokonale zbytočné, pretože naše minulosť nám dáva dosti ukazovadela ke zdroji dobrej české povahy. Tady se jenom vznášá niekoľko nezdravých nedorozumení: medzi Čechy a Nĕmci. Kedykoli my Češi hovoříme o své minulosti, tradici a národní povaze, zdá se Nĕmcům, že narážíme na svoji bezprostřední minulosť v jakémisi tajuplném spikleneckví. Je to nedorozumení, které, jak se mi zdá, kalí jasný vzduch mezi námi, jež potřebujeme jako soli. Naše minulosť je daleká, slavná minulosť krásného národa, a dovoláváme-li se jí, nečiníme fak, abychom se vraceli, nýbrž abychom šli po své národní cestě kupředu. Zachovat a klesť si tuto národní cestu mi připadá samozřejmým úkolem každého Čecha. Zachovávat při tom vlastní výraz a vlastní národního ducha, vlastní povahové zákony a vlastní mravní zákon: to považují za nejpřednější povinnost každého Čecha.

Naše nedorozumení není tedy, jak je vidět, vlastně žádné nedorozumení. Trochu viny za ně беру na sebe, protože snad neumím jasně psát, a trochu viny, prosím, vezměte i vy, protože snad neumíte jasně číst. Ostaťek připočtete letopočtu, který píšeme. Děkuji Vám za zájem a účast i za to, že jste opravil nejasnosti mé formulace.

Vaše

Milena Jesenská

dopisy

Slovenky odpovídají Slovence

Redakcii Prítomnosti.

V 17. čísle Vášho časopisu uverejňujete »Odpověď Slovence«. Už podľa tej odpovedi dá sa vytušiť, jaký bol obsah dopisu. Verte, že i mňa zabolelo srdce nad tým, že ešte i teraz, keď nás už delia štátne hranice, trvá nenávisť k Čechom. Veru sa z tej nenávisťi ani jeden Slovák nenajie, ani jedna slovenská škola nepostaví, ani jedna cesta nespraví. Namiesto, aby sa starali, ako pomôcť slovenskému národu, starajú sa len o to, čím by mohli český národ potužiť. Tie urážky nemajú konca — kraja. Trebárs som Slovenka a k tomu z Turca, ctím si vysokú kultúrnu vyspelosť Čechov a keď počujem urážlivé výroky na český národ, bolí ma to veľmi. Tým viac, keď vidím, že urážky odplácať priánim šťastnej budúcnosti slovenskému národu. Vaša sfachetná odpoveď Slovenke ma prinútila, aby som prejavila svoje sympatie k drahému národu českému.

S úctou

M. Ch., učiteľka zo Slovenska.

Odpověď Hlinkovú gardistovi

P. T. Redakcii »Prítomnosti«

Vo Vašom časopise sa rozvinula akási politická debata medzi Hlinkovým gardistom a Čechmi. Nie som politikom a ako každý mladý človek posudzujem všetko skôr citom než roz-

umom a preto prosím, aby ste aj tomuto citu dovolili slovo vo svojom rámci, ktorým dokončujete obraz bývalého spoločníka Čechov a Slovákov. Štatistiky z tej či onej strany nie sú účelom mojich úvah. Boly chyby. A azda nikto, ani rozumný Slovák neverí, že boly úmyselné. Neveríme ani tomu, že dnešné Slovensko postupuje bez chýb. Kto má tú odvahu tvrdiť, že budúce Slovensko bude stopercentne spokojné s tým, čo sa dnes robí? Dnešné Slovensko bude za 20 rokov staré, príde mladá generácia a vlnenie názorov sa bude opakovať. My všetci, ktorí máme radi Slovensko, túto malú prírodnú zem, tvoriacu prechod medzi Západom a Orientom, túto zem protikladov a kvasenia (a máme ju radi najmä pre tieto vlastnosti!) prajeme mu, aby volilo v dnešnej ťažkej dobe to najlepšie.

Je veľa Čechov, ktorým sa na Slovensku bezdôvodne veľmi ukrivdilo. Mám tu na mysli tých najnevinnějších zo všetkých nevinných: deti tých prvých exponovaných úradníkov, ktorí ako prvá etapa prišli r. 1918 a na jar 1919 na Slovensko. Tieto deti, ktoré s rodičmi prišli ako 4—5 ročné a majú všetky školy i ostatné štúdium len slovenské, takže materinskú (českú) reč vôbec neovládajú, boly teraz po 20 rokoch, ako dospelí ľudia takrečeno vyhodení zo Slovenska preto, že sú rodom Češi.

Patrim medzi tých Čechov, ktorí nevedia po česky. A v mojom obore je veru nedostatok kvalifikovaných síl na Slovensku. My, deti vychované Slovenskom, nie sme politicky vinné. V 4—5 rokoch sme preca nemohli mať nejaké protislovenské smýšľanie a postupne tak ako je každé dečko vždy spravodlivé vo svojom cite, boli sme najúprimnějšími autonomistami. My, deti prvých exponovaných úradníkov sme sa cítili byť Slovákami proti tým, ktorí prišli s rodičmi v pozdnejšej dobe. Tvorili sme blok, ktorý hovoril po slovensky nielen v škole, tiež aj doma, na rozdiel od mnohých kolegov rodených Slovákov, ktorí po slovensky hovorili len v škole a doma sa cvičili v maďarčine (pre všetky prípady!). Uvádzam jeden z príkladov, kde oktavánka p...ho reál. gymnasia kúpila si (z prinútenia!) od Matice Slovenskej Kukučínove spisy a hneď po maturite ich pod cenou predávala. (Dnes je slov. učiteľkou.) Vnútorňa reč u nich je pravda maďarská. Maďarské sú i knihy v ich knižnici a bez časopisov »Kassai Ujság« a »Szinházi élet« nemohly existovať. — Napokon štatistika by mohla ukázať, či slovenský knižný trh stúpol či poklesol odchodom Čechov zo Slovenska (viď výstavu: »20 rokov slov. knihy«).

V odpovediach, ktoré doposiaľ došli na adresu člena H G sa zdôrazňuje, že Češi sa vôbec nehnevajú. Už aj to, že »Prítomnosť« vytlačila list gardistov, je dôkazom kľudného a pokojného stanoviska Čechov. Další dôkaz rozumného názoru na všetko zbadáme pri porovnaní obsahu článku -fp- »Rozlúčením se Slovenskem« z čísla 14. a článku: »Na rozlúčku s Čechmi« uverejnenom minulý mesiac v časopise »Nástup«. Porovnanie týchto dvoch článkov hovorí samo. — Aj túto pripomienku adresujem Slovákom. A nie je azda dôkazom nášho nezmeneného priateľstva i to, že ešte aj dnes v Kunčirovej revui »Rád« najdeme slovenskú stať od J. K. Šmálova? Od toho Šmálova, ktorý ako žurnalista (»Slov. Pravda« a pod.), rečník, z kánčľa a všade inde hlásal tak smelo, nekompromisne stanovisko protičeské!

Z týchto niekoľkých úryvkov vidíme, že sa nehnevá nik v Čechách a nehneváme sa ani my — mladí — ktorých Slovensko vychovalo a potom vyhostilo.

My, deti prvých úradníkov, ktorí prišli Slovensku pomôcť v dobe jeho rekonvalescencie v r. 1918—1919, máme na všetko svoj vlastný názor, pretože všetko poznáme, pretože poznáme až do základov psychu slovenského národa a pretože — ju milujeme.

Zénon Krémešnický

POSTAVY ČESKÝCH DĚJIN

PŘEHLÍDKA JEDNOHO STA TVÁŘÍ, OD PŘEMYSLA ORÁČE AŽ PO T. G. MASARYKA, KTERÁ NAPLŇUJE RADOSTÍ A SEBEVĚDOMÍM • KNIHA SLÁVY A NADĚJE!

Knihy, ve které budete listovat s dojetím. Patří do každé české rodiny a knihovny. V dobách úzkostí, studnice posily a víry.

V poloplátěné vazbě K 60.- • V polokožené vazbě K 80.- • Školní vydání ve volných listech v krabici K 70.-

DODÁ KAŽDÝ KNIHKUPEC • NAKLADATELSTVÍ ORBIS • PRAHA XII. • FOCHOVA 62

Svět knih

Roč. 9. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ 21

K. KAJA:

IN MEMORIAM K. Č.

Nemohu přísným prstem ukazovat (snad nechtěl bych to ani) vím jen: je snadné odsuzovat vím jen: je lehké přitakávat —

Nechci svou velkou Víru zničit (jsem snad proto malý) vím jen: je těžké zahradničit

Jen k svému srdci pro útěchu sahám (je to můj starodávný zvyk) vím jen: nebude konec

snahám vím jen: sil dobře zahradník. (Studentský časopis.)

NOVÉ KNIHY

Jaroslav Seifert: ZHASNĚTE SVĚTLA

Básnická sbírka Jaroslava Seiferta Zhasněte světla, která vychází již v třetím vydání, jako 33. svazek Českých básní, je z těch, které byly inspirovány událostmi loňského podzimu. Uprostřed řady takových básnických děl, jež vznikaly v osudových a vzrušujících dnech, tyčí se však Seifertovy verše nesmírně vysoko, zaujímajíce místo hned po boku monumentální a jako do

FEUILLETON

Bohumil Novák:

BOŽENA NĚMCOVÁ POHÁDKÁŘKA

Ještě dříve než se proslavila svou Babičkou a neskonale svěžími povídkovými obrázky, které patří k vrcholům toho, co bylo vytvořeno v oblasti české prózy povídkové, napsala nezapomenutelná umělkyně, vypravěčka a básnířka Božena Němcová řadu pohádek a pověstí, čerpaných z lidových tradic krajů, do kterých ona, již uvědomělá Češka, provázela svého muže Josefa Němce na jeho služební pouť. A sotva by její výpravné umění dospělo té nevšední, vsutku klasické dokonalosti a výše, té nebyvalé plasticnosti a svěžesti větné, té vzácné slovné jadrnosti i živosti, malebnosti a prostoty, kdyby se vyprávěcky, jazykově a umělecky neokoukla zpracováním pohádkových motivů a tradic, nasbíraných mezi lidmi, k nimž přilnula celým svým vroucím srdcem romantické básnířky, těžce zkoušené životem. Avšak bylo by nespravedlivé domnívat se, že zapřisávaní a zpracování pohádek znamenalo pro Boženu Němcovou jako vypravěče a slovesného umělce něco na způsob let učednických, kdy umělec je teprve žákem neznámého mistra, kdy teprve zkouší své první kroky a

Kde jste, hrdinové?

Netoužíme po vavřínech mučedníků, neboť nejsme hysteričtí: naše vlast potřebuje všeho jiného spíše než prozatím toho. Nemáme onu blahou a přesnadnou pýchu. Ale ještě méně se chceme podobat oněm znamenitým »mistrům kultury«, kteří měli před desíti měsíci ještě tolik řeči a tak statečných, reformovali svět a kdekoho v něm, napadali nepohodlné a bouřili zemi a nebesa a jimž vypadlo z ruky pero, ač jim je z ní nikdo nevyrazil! Kde jste ulíti, hrdinové? Čekáte, až vaše osoby nebo alespoň vaše jména vytáhne z vašich úkrytů budoucnost a oslaví je?

Václav Černý (v Kritickém měsíčníku)

mramoru tesané poesie Halasovy, mužných veršů Cassiových a fantomatických básní Vladimíra Holana. Jsou to křehké, citově vroucí glossy, v kterých se dění loňského podzimu, síla víry i odhodlání, bezednost hoře i zklamání nad zradou zradili chvějivě a jímavě jako slza, vytrysklá z očí muže v nestřežené chvíli. To nejsou jen příležitostné verše nebo snad náhodné lyrické marginále na okraj dějinného vlnobíží, jak by se nám snad v první chvíli mohlo zdát nad básněmi první poloviny svazku, kde jsme okouzlováni křehkou krajinomalbou a náládovými popěvkami, nýbrž básnická svědectví a výpovědi, jež prostým veršem a slovem měří hloubku národní bolesti v osudových dnech, kdy jako nikdy před tím jsme si v jednotě myslí a srdci uvědomovali, čím je nám

tato země. »krásná jako kvítka na modranském džbánku«, k níž se vracíme po bludných putích stokrát zklamaní a bezradní a jejíž hořká hlna, mluveno s básníkem, padne naposledy prude kolem našich spánků, čím jsou nám její údolí i hory, prameny jejích řek a květná něha jejích luk, polí i strání. Zde je Jaroslav Seifert básníkem, který se citovou opravdovostí i vroucností lyrického prožitku, ryzností i prostotou svého slova a verše, z něhož přímo vane dech domova a zpívá duše českého lidu, blíží trojici umělců zvláště drahých a blízkých našemu srdci, k mužně resignovanému Janu Nerudovi, k zpěvnému Václavu Sládkovi a k svérázně českému malíři Mikoláši Alšovi. Jinými slovy je lyrikem našeho srdce. Cena sbírky je 12 K.

třbí svůj vkus i jazyk, kdy se obohacuje o první umělecké zkušenosti, aby teprve poté se vydal samostatně do světa. Božena Němcová čerpala k svým pohádkám a pověstem sice hojně z dětských vzpomínek a z lidových tradic, opírala se sice o ústní podání jednotlivých zkazek, naslouchaje se zanicením a unešením lidovým vyprávěcům, kteří ve své paměti uchovali celý pohádkový poklad nejroztočivějších dějů, ale nepřepisovala je otrocky a mechanicky, nýbrž přetvářela a dotvářela je jako skutečný tvůrčí umělec, po zákonech své živé a zanicené fantasie, již tolik hověl tento čarovný a kouzelný svět. Ani její velký předchůdce Karel Jaromír Erben, jehož České pohádky právem postavila naše moderní literární historie a kritika po bok jeho Kytic, nepočínal si jinak. I u něho folklorista a mytologa, dbající osobitostí a zákonů lidových pohádkových tradic, doplňoval tvůrčí slovesný umělec. Nejinak je tomu u Boženy Němcové; i ona v nejzdařilejších kusech své umělecké tvorby, zabývající se pohádkovými motivy nebo zpracováním jednotlivých dějů, které lid oblíkal od paměti do skvostného pohádkového roucha, jeví se nám jako básnířka z milosti boží. Vyprávějíce to, co slyšela a do paměti zapsala jako Barunka ze Starého bělidla, před kterou se v ba-

blíčních pohádkách otevíral daleký záračný svět princezen a loupežníků, víl a divoženek, vodních paní a lesních žinek, nadpřirozených bytostí a kouzelníků, laskavých sudítek a ježibab, to, co uchovala v svém nitru jako okouzlený posluchač a návštevnick vesnických draček a přástek, dotvářela to svou neopoutanou planoucí fantasií, unešeného a okouzleného tvůrčího umělce, který v ní vítězil stále víc a více nad sběratelem. A tak její České národní báchorky a pověsti, shrnuté dnes do dvou úhledných svazků edice Pantheon, která přinesla celé dílo Boženy Němcové, jí představují především jako básnířku. A tvrdí-li se o jejím díle, že je české jak tématem a lidovým svérázem, tak zabydlením a jazykem, lze to právem vztahovat i na její pohádky. Ty jsou z jejího díla neodmyslitelné, zapadajíce do něho zcela zákonitě a osvědčující, stejně jako povídkové obrázky národopisně popisné (Domáci nemoc), jako sevřeně novely vášnivě milostných osudů a tragedií Babička nebo líbezný zlomek (Karla, Sestry), jako nesmrtelná Festa z pouťi, její živou svěží fantasií, její vroucí lásku k přírodě i lidem, čistotu i ryznost jejího, až marnotratně se rozdávajícího srdce, její schopnost barvitěho a malebného líčení, její romantické zaujetí, zkouzující věci do přeludů a vidin, její vy-

právěckou pohotovost a jadrnost, její dar výrazné charakteristiky a prosté, avšak pramenitě svěží řeči, jímající spanilostí slova, hovorovou intonaci věty, lidovou názorností příměru a metafor, rozvítostí věty epicky plastické i dramatické a básnicky intenzivní. Zážrak a tajemství její tvorby je především v tom, jak její slovo zůstalo prosté a živé, jak se ani v nejmenším neodcizilo svému venkovskému původu. Voníc po zemi a mateřské dušce, rozezněl zpěvem vrbových píšťalek, melodii pramenitě a mocně jako kouzelná léčivá bylina, utržená za noci filipovskubské, zůstává silně právě plachou neokázalostí, aby se mu v pravé chvíli po zásluze dostalo Popelčina šatu z pohádkového oříšku. Ano v tom je zážrak a tajemství pohádkové tvorby Boženy Němcové, že jí sudíčky svěřily dar řeči se všemi jejími tajemstvími, že jí přes všechna utrpení, plení srdce i krásu, ponechaly nerušený poklad vzpomínek a dětský zrak, vidoucí všechno v té nevině, panenské blankytnosti, že jí svěřily do vlnu obraznosti, která jí neustále medlem vzpomínky vracela do dětství, nedovoluje jí odcizit se mu ani na chvíli. A dětství, toť svět pohádek, toť doba, kdy srdce, snad právě proto, že ústa tolik nedovedou říci, žije v důvěrné blízkosti všech tajemství, rozumějíc mluví ptáků a květin, zvířat a nebes, větrů a hvězd. Hle, lesní mýtiny, na nichž tančí za noci víly v šatě ze stříbra měsíčních paprsků a za dne útlóbové lesní žínky, hle svět, zabydlený vílami a skřítky, hlídačímí prameny života a země, loupežníky a rytíři, princeznami se zlatými hvězdami na čele, plachými dívkami, nad jejichž krásou přechází zrak a bolí u srdce, chlapi tak štíhlými a urostilými, že připomínají mladé doušky, hle svět, ukrývající živou vodu, k níž se putuje přes sedmero stříbrných řek a hor, zatím co poutníka svádějí s cesty vidiny větrných zámků, svitících zlatem a drahým kamením, hle úklady čarodějníků, střežících tajemství, života a smrti, zlatohřívě koně, a jabloně, plodící zlaté ovoce. Můj Bože, to poklady se otevírají za zpěvu a tance, a oči až přecházejí nad tou skvoucí září, a srdce až přestává bít, zmámené zpěvem a líbezností hlasu slov, vedoucích nás do ráje dětství. V té zpěvnosti, melodii a hovorové výraznosti mluvy pohádek Boženy Němcové, v té kráse, a prostotě vět patriarchální a staro-byle moudrých, v přirozené kráse rozvítých, tkvících svými kořeny v tradici lidu tak hluboko a prostě, jako starý košatý strom v rodné zemi, v tom pestrém a výrazném zabydlení, v té dějové plasticce a proměnlivosti, jsou jedinečné přímo předpoklady pro její vlastní realizaci těchto pohádek. A v duchu již slyším hlas vyprávěčky v roli babičky, jež obklopena vnučaty vypráví pohádkové kouzelné a dobrodružné děje, zatím co pozadím jeviště vidí posluchačova fantasie přecháti za zpěvu a v tanci víly, a nezávatně uplývají přeludy vzdušných zámků a vidiny dalekých zemí, do kterých vcházíme zlatou branou pohádky.

ZDRAVÉ NOHY
RADOST ZE ŽIVOTA

Navštěvujte pravidelně

NAŠE ODDĚLENÍ

PÉČE O NOHU

Bata